

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS  
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS  
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos (specializacija – socialinio darbo organizavimas) magistrantūros studijų programa

*Lina Švilpienė*

**BUVUSIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ AUKLĖTINIŲ SAVARANKIŠKO GYVENIMO  
PROBLEMOS**

Magistro darbas

Darbo vadovė :

doc.dr. Gražina Morozova

**Šiauliai, 2011**

## Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* buvusių vaikų globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo problemų analizė.

Iškelta *hipotezė*, kad buvę globos institucijų auklėtiniai, nepakankamai įsisavina įgūdžius reikalingus, pradėjus gyvenimą savarankiškai.

Anketinės *apklausos metodu* atliktas tyrimas, kurio tikslas - atskleisti veiksnius lemiančius, buvusių globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo problemas. Atlikta *kiekybinė duomenų analizė*.

Tyrime dalyvavo 150 buvusių vaikų globos namų auklėtinių iš 5 globos namų: Antazavės, Kuršėnų, Plungės, Raseinių, Kėdainių vaikų globos namų „Saulutė“ ir 75 šių vaikų globos namų socialiniai darbuotojai.

*Empirinėje* tyrimo dalyje nagrinėjamas buvusių vaikų globos namų auklėtinių pasiruošimas savarankiškam gyvenimui, atskleidžiamas jaunuolių požiūris į įgytus socialinius įgūdžius apie nuosavo būsto įsigijimą, šeimos kūrimą, išsilavinimą. Analizuojamas socialinių darbuotojų požiūris į globotinių socializacijos procesą, darbo metodus skatinančius socializacijos procesą.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Jaunuoliai, užaugę vaikų globos namuose, stokoja socialinių įgūdžių, reikalingų savarankiškame gyvenime. Vaikų globos institucijos tik iš dalies sudaro galimybę pasiręsti savarankiškam gyvenimui dėl kompleksinių socialinių bei ugdymo programų neefektyvumo, per didelės globos ir priklausymo nuo sistemos.
2. Buvusių auklėtinių integravimasis į visuomenę yra problemiškas dėl teisinės sistemos spragų. Jaunuoliai, išėję iš globos institucijos susiduria su būsto, profesijos pasirinkimo, užimtumo problemomis.
3. Nepakankama individualios socialinės pagalbos plėtra ir atitinkamų institucijų nebuvimas apsunkina buvusių vaikų globos namų auklėtinių socializacijos procesą.
4. Buvę vaikų globos namų auklėtiniai stokoja pasitikėjimo savimi. Būsimos šeimos modelis gana abstraktus.
5. Užtikrinant teikiamų socialinių paslaugų kokybę buvusiems vaikų globos namų auklėtiniams, būtinas glaudus socialinių partnerių bendradarbiavimas.

*Esminiai žodžiai*: globotiniai, vaikų globos namai, socialinė adaptacija, socializacija, socialinė aplinka.

<b>Magistro darbo santrauka</b> .....	2
<b>Įvadas</b> .....	4
<b>1 skyrius. GLOBOS INSTITUCIJŲ VAIDMUO RENGIANT GLOBOTINIUS SAVARANKIŠKAM GYVENIMUI</b> .....	9
1.1.Savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programų svarba, ruošiant globotinius integracijai į visuomenę.....	9
1.1. Globotinių pasiruošimo savarankiškam gyvenimui sunkumai.....	10
1.2. Jaunuolių, išėjusių iš globos institucijų, socialinės garantijos.....	15
<b>2 skyrius. GLOBOTINIŲ PSICHOSOCIALINIO PRISITAIKYMO NAUJOJE APLINKOJE YPATUMAI</b> .....	18
2.1. Bendravimo, elgesio ir emociniai ypatumai.....	18
2.2. Kasdieninio gyvenimo įgūdžių charakteristikos.....	20
2.3. Savęs vertinimo ypatumai.....	22
2.4. Socialinio darbuotojo vaidmuo rengiant globotinius savarankiškam gyvenimui.....	23
<b>3 skyrius. BUVUSIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ GLOBOTINIŲ SAVARANKIŠKO GYVENIMO TYRIMAS</b> .....	26
3.1.Tyrimo metodika.....	26
3.2.Tyrimo imtis.....	27
3.2.1. Buvę vaikų globos namų auklėtiniai.....	27
3.2.2. Socialiniai darbuotojai.....	29
3.3. Buvusių vaikų globos namų auklėtinių tyrimo duomenų analizė.....	31
3.3.1. Šeimyniniai santykiai ir vaikai.....	31
3.3.2. Socialinės garantijos.....	34
3.3.3. Pagrindinis užsiėmimas ir profesija.....	39
3.3.4. Išsimokslinimas.....	41
3.3.5. Pasiūlymai vaikų globos namams.....	43
3.4. Socialinių darbuotojų tyrimo rezultatai.....	44
3.4.1. Vaidmuo globos procese.....	45
3.4.2. Funkcijos vykdant vaiko globą.....	45
3.4.3. Veiksniai trikdantys ir skatinantys vaiko globą.....	46
3.4.4. Socialinio darbo metodai, pozityviai veikiantys globotinių socializaciją.....	48
3.4.5. Socialinių partnerių parama.....	49
3.4.6. Globos namų veiklos efektyvinimo priemonės.....	50
<b>Išvados</b> .....	52
<b>Literatūra</b> .....	53
<b>Summary</b> .....	58
<b>Priedai</b> .....	59

**Mokslinė problema ir temos aktualumas.** Tapti savarankiškam – ilgas ir sudėtingas procesas. Globos institucijos gyventojams, ši problema yra itin aktuali, nes jų vaikystės patirtis dažnai būna skaudi, jie auga kitokioje nei šeimos aplinkoje, ne visada turi gyvenimo modelio pavyzdį, stabilią tradicijų ir vertybių sistemą (Snieškienė, Bumblauskaitė, 2005). Pati globos institucija tik iš dalies gali priartinti vaiką prie kuo artimesnių šeimos aplinkai būdingų sąlygų, prie tokių vertybių kaip meilė ir šiluma.

Nors globos institucijų kone svarbiausias tikslas yra sėkmingas vaiko integravimas į visuomenę ir savarankiškumo ugdymas, jos pirmiausia siekia vaikui užtikrinti „laimingą vaikystę“ institucijoje, nustumdama integravimo ir savarankiškumo ugdymo prioritetus į antraeilį planą. Lisina, Rutter (cit.Leliūgienė, Kovalenkovienė, 2000, p.41), Wigger (2003), Franz (2004), Liobikienė (2004) akcentuoja, kad gyvenimas didelėje vaikų bendruomenėje, uždaroje įstaigoje nepakankamai formuoja vaiko individualybės, savigarbos, saugumo jausmus, todėl iš anksto galima numatyti, jog vaikams, augantiems institucijoje, reikės papildomų socialinės integracijos programų. Burlingham, Bowlby, Goldfarb, Lowrey (Braslauskienė, 2000) tyrimų rezultatai rodo, kad vaikai, gyvenantys globos įstaigoje, neįgyja pakankamų socialinių gebėjimų, būtinų pilnaverčiam bendravimui su aplinkiniais, sėkmingam adaptavimuisi naujoje aplinkoje. Todėl gyvenant permainų ir reformų visuomenėje daugiau dėmesio skiriama vaikų ir jaunuolių socialinių, asmeninių įgūdžių ugdymui. Tam reikšmės turi Seimo patvirtintas Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2003), įgyvendinamos Gyvenimo įgūdžių ugdymo (2004), Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo (2007), Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005– 2008 metu programos, Bendrosios programos ir Išsilavinimo standartai (2003), Vaikų globos įstaigų tinklo optimizavimo planas (2007), iškelia būtinybę ugdyti savimi pasitikinčius, komunikabilius, įvairius gyvenimo sunkumus įveikti gebančius jaunuolius ir sudaryti tinkamas asmens socialinio integravimosi į visuomenę sąlygas. Socialinių įgūdžių lavinimas padeda asmeniui prisitaikyti socialinėje aplinkoje ir kartu gerinti aplinkos sąlygas siekiant užtikrinti sėkmingą funkcionavimą (Raudeliūnaitė, 2007). Vaikui, gyvenančiam socialinėje aplinkoje, kur buvo tenkinami jo fizinės, socialinės ir psichologinės brandos poreikiai, manytina, formosis pažinimo struktūros, apimančios konstruktyvų elgesį, kuris sąlygoja sėkmingą adaptaciją (Samašonok, Žukauskienė, 2004; Samašonok, Gudonis, 2007).

Globos įstaiga vaiko, paauglio asmenybei suteikia specifinių bruožų. Nors savarankiškumo trūkumą gali lemti ir psichologinės problemos (pvz., nepasitikintis savimi vaikas vengs imtis iniciatyvos, nes bus įsitikinęs, kad jam nepavyks), vis dėl to didžiausią įtaką tam, kad stinga savarankiškumo įgūdžių turi gyvenimo sąlygos globos namuose. Heather (1999), Finkestein, Wamsley (2002), Martin (2003) (cit.Šteinienė, 2008, p. 22), nagrinėja problemas, susijusias su

globos namuose augančiais vaikais, nes jie susiduria su didesnėmis problemomis, nei šeimoje augantys vaikai. Vaikų namuose augantiems globotiniams sunkiau įsitvirtinti visuomenėje. Jiems sunkiau formuluoti savo mintis, stinga savigarbos, gėdijasi savo nuomonės, mano, kad bus išpeikti ir išjuokti, todėl sunkiau po vidurinės mokyklos tęsti mokslus.

Po Nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje globos namuose gyvenančių vaikų integracijos į visuomenę srityje įvyko esminių pokyčių (globos namų globotiniai integruojami į bendrojo lavinimo mokyklas, kuriama „šeimyninio“ tipo socialinė – edukacinė aplinka ir kt.), tačiau ryškėja neefektyvi aplinka, būtina socialiniams įgūdžiams formuoti ir globotiniams rengti savarankiškam gyvenimui (Braslauskienė, 2000; Kvieskienė, Indrašienė, 2008; Samašonok, 2007 ir kt.). Kita vertus, analizuojant atliktus mokslinius tyrimus, paaiškėjo, kad Lietuvoje globos namuose gyvenančių globotinių socialinių įgūdžių problema mažai nagrinėta. Deja, Lietuvoje nėra kriterijų įvertinant pasirengimą savarankiškam gyvenimui, stokojama tyrimų apie jaunuolių po institucinės globos gyvenimo kokybę, sunkumus su kuriais jie susiduria. Todėl tikslinga atlikti tyrimą, kuris atskleistų globos namuose augusių globotinių socialinių įgūdžių raiškos ypatumus pradėjus savarankišką gyvenimą, o jų pagrindu būtų galima konstruoti globos namuose gyvenančių globotinių socialinių įgūdžių galimybes. Ne kiekviena globos institucija palaiko ryšius su buvusiais globotiniais, pradėjusiais savarankišką gyvenimą, atlieka jų pasirengimo savarankiškam gyvenimui ir gyvenimo kokybės tyrimus. Šių tyrimų trūkumas apriboja paslaugų jiems specializavimą ir pagalbos efektyvumą.

**Tyrimo objektas** – buvusių globos namų auklėtinių problemos, su kuriomis jie susiduria savarankiškame gyvenime.

**Tyrimo problema**- tyrimo metu bus siekiama išsiaiškinti, kokie sunkumai labiausiai įtakoja globos namuose augusių jaunuolių socializaciją.

**Hipotezė** – tikėtina, kad buvę vaikų globos namų auklėtiniai, nepakankamai įsisavino įgūdžius reikalingus savarankiškame gyvenime.

**Tyrimo tikslas** – atskleisti veiksnius, lemiančius buvusių vaikų globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo problemas.

**Uždaviniai:**

1. Atlikti literatūros analizę apie globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo visuomenėje problemas.
2. Išsiaiškinti buvusių vaikų globos namų auklėtinių požiūrį į išsilavinimą.
3. Išsiaiškinti buvusių vaikų globos namų auklėtinių požiūrį į šeimos kūrimą.
4. Atskleisti buvusių globos namų auklėtinių socialinių garantijų lygmenį.
5. Išsiaiškinti buvusių vaikų globos namų auklėtinių pasiūlymus vaikų globos namų bendruomenėms.
6. Nustatyti socialinių darbuotojų požiūrį į darbo metodus, pozityviai veikiančius globotinių socializaciją.

### **Tyrimo metodai.**

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Buvusių vaikų globos namų auklėtinių anketinė apklausa.
3. Socialinių darbuotojų anketinė apklausa.
4. Statistinių duomenų analizė, naudojant SPSS 11.0 programos paketą.

### **Tyrimo imtis.**

Naudota atsitiktinė (patogioji) imtis (Kardelis, 2002). Generalinę skalę sudaro 150 buvusių vaikų globos namų auklėtinių iš Antazavės, Kuršėnų, Plungės, Raseinių, Kėdainių vaikų globos namų „Saulutė“ ir 75 socialiniai darbuotojai dirbantys šiuose vaikų globos namuose.

### **Duomenų apdorojimas.**

Gautiems duomenims apdoroti, sisteminti naudojama SPSS 11.0 (Statistical Package for Social Sciences) programinė įranga, Windows Microsoft Word ir Windows Microsoft Excel programos.

**Magistro darbo struktūra:** ši magistro darbą sudaro: *santrauka lietuvių kalba, įvadas, 3 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (78 šaltinių lietuvių k., anglų k., rusų k. ),*

*santrauka (reziumė) anglų kalba, 3 priedai. Prieduose pateikiama: 1 anketa buvusiems vaikų globos namų auklėtiniais, 1 anketa socialiniams darbuotojams dirbantiems vaikų globos namuose; koreliacinių ryšių ir požymių dažnumo pasiskirstymo lentelė. Tyrimo duomenis iliustruoja 14 paveikslų, 10 lentelių. Darbo apimtis 59 puslapiai.*

**Pagrindinės sąvokos**

**Socialinė aplinka** – žmogaus gyvenimo ir darbo sąlygos, pajamų lygis, išsilavinimas ir bendruomenės, kurioms jie priklauso (prieiga: 2010 – 08 -17, [www.ec.europa.eu](http://www.ec.europa.eu)).

**Socialinė terpė** - aplinkybių ir veiksnių visuma kuri supa ir tiesiogiai įtakoja vaiko pasaulį. (LR vaiko teisių apsaugos kontrolierių įstaiga, 2008).

**Vaikų globos namai** – tai stacionari globos įstaiga, kurioje ilgesniam ar trumpesniam laikui apgyvendinami ir globojami našlaičiai ir tėvų globos netekę vaikai (Socialinių paslaugų katalogas, 2006) ([www.lass.lt](http://www.lass.lt) ; prieiga: 2010-10-10).

**Globojamas (rūpinamas) vaikas** - vaikas, kuriam įstatymu nustatyta tvarka yra nustatyta globa(rūpyba) (LR Vyriausybės nutarimas dėl vaikų globos organizavimo nuostatų patvirtinimo, 2002).

**Gyvenimo įgūdžiai** – tai gebėjimas prisitaikyti visuomenėje ir elgtis pozityviai, individų gebėjimas veiksmingai susidoroti su kasdieninio gyvenimo poreikiais ir problemomis; tai tokie gebėjimai, kurie jauniems žmonėms padeda išlaikyti psichikos sveikatą ir pasitikėjimą savo jėgomis, kai jie susiduria su gyvenimo realijomis (LR Švietimo ir mokslo ministerija. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa, 2004, p. 24).

**Vaiko globa** - likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų numatyta tvarka patikėto fiziniam ar juridiniam asmeniui, priežiūra, auklėjimas, jo asmeninių ir turtinių interesų atstovavimas ir gynimas (L R Vaiko Globos Įstatymas, 1995).

**Socialinis darbuotojas** – asmuo, kuris dirba socialinėse institucijose. Turi pedagoginį išsilavinimą ir geba sudaryti sąlygas vaiko socializacijai, ankstyvajai prevencijai, bei socialinei pedagoginei reabilitacijai (Kvieskienė, 2003 p. 41).

## **1 skyrius. GLOBOS INSTITUCIJŲ VAIDMUO RENGIANT GLOBOTINIUS SAVARANKIŠKAM GYVENIMUI**



### **1.1. Savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programų svarba, ruošiant globotinius integracijai į visuomenę.**

Lietuvos Respublikos vyriausybė (2004) patvirtino Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005-2008 metų programą. Ji skirta tėvų globos netekusiems asmenims remti ir rengti savarankiškai gyventi visuomenėje. Programos tikslas – sudaryti tinkamas tėvų globos netekusio asmens socialinio integravimosi į visuomenę sąlygas, ugdyti asmeniui savarankiško gyvenimo įgūdžius (prioritetas – vaikų globos namuose gyvenantiems ir užaugusiems tėvų globos netekusiems asmenims). Buvo patvirtintas (2006) Socialinių paslaugų katalogas, kuriame apibrėžtos socialines paslaugas, jų turinys pagal atskiras socialinių paslaugų rūšis bei socialinių paslaugų įstaigų tipus. Be tėvų globos likusiems vaikams, kuriems nustatyta laikinoji ir nuolatinė globa, gali būti teikiama trumpalaikė socialinė globa (vaikams, laikinai likusiems be tėvų globos, iki 12 mėnesių ir socialinės rizikos vaikams iki vaikas bus grąžintas į šeimą, bet ne ilgiau nei 6 mėn.) arba ilgalaikė socialinė globa (iki vaikui pasibaigs nuolatinė globa). Šios paslaugos teikiamos vaikų socialinės globos namuose, šeimynose, grupiniuose gyvenimo namuose, vaikus globojančiose šeimose.

VšĮ Šeimos santykių institutas (2007) parengė ir vykdo ESF finansuojamą projektą „Vaikų (nuo 14 metų) užimtumo ir (ar) įtraukimo į darbo rinką galimybių didinimas: naujas specialistų veiklos modelis“. Juo siekiama pagerinti tėvų globos netekusių vaikų integraciją į visuomenę ir į darbo rinką, kad tai būtų kompleksinis ir dinamiškas procesas, kurį galėtų organizuoti ir įgyvendinti vaikų globos namai. Projekto tikslas - mažinti globos namų auklėtinių (nuo 14 metų) socialinę atskirtį, keliant socialinių (ir kitų globos namų) darbuotojų kvalifikaciją bei didinti globos namų globotinių (nuo 14 metų) užimtumą ir integracijos į darbo rinką galimybes, integruojant naują veiklos modelį. Integruojant skirtingų rajonų patirtis ir teorines žinias, siekiama sukurti darbui su vaikų globos namų globotiniais veiklos modelį, ugdantį savarankiškumą ir atsakomybę, socialinius ir darbinius įgūdžius, taip pat konstruoti reikalingus įgūdžius šiose srityse:

- 1) tęsti ar užbaigti savo mokslus ar profesinį lavinimą;
- 2) įgyti ir išlaikyti darbą (kaip rašyti gyvenimo aprašymą, taisyklingai elgtis, lavinti savo darbo įgūdžius);
- 3) įsikurti ir išlaikyti būstą;
- 4) mokėti naudotis savo pinigais ir tvarkyti biudžetą;
- 5) ruošti maistą, tvarkyti namus ir atlikti kitus buitines darbus;
- 6) naudotis sveikatos priežiūros ir visuomeninėmis paslaugomis.

Taigi, įgyvendindamos šios programos tikslus institucijos efektyviau priartina jaunuolius, gyvenančius globos institucijose, prie realaus gyvenimo suvokimo.

## 1.2. **Globotinių pasiruošimo savarankiškam gyvenimui sunkumai**

Kiekvienas žmogaus gyvenimo etapas kelia tam tikrus reikalavimus, specifinius uždavinius, kurių įvykdymas sąlygoja jo gyvenimo pokyčius, naujų vertybių atsiradimą ar net požiūrių pasikeitimą. Žmogus gyvendamas keičiasi, tad keičiasi ir jo aplinka – vyksta fizinio, psichinio ir socialinio brendimo procesas (Rajeckas, 2000). Jaunuoliams, augantiems globos institucijose, pasiruošimas savarankiškam gyvenimui visuomenėje yra gan sudėtingas procesas, nes jų vaikystės patirtis būna itin skaudi, jie užauga kitokioje, uždaroje nei šeimos aplinkoje, neturi suformuoto gyvenimo modelio pavyzdžio, išryškėja vertybių, tradicijų ir įgūdžių stoka. „Titaitės (2003) tyrimas parodo, kad jaunuolių, kurie palieka vaikų globos institucijas, savarankiško gyvenimo kokybė statistiškai reikšmingai yra blogesnė, nei jaunuolių, augusių šeimose“ (cit. Snieškienė, Bumblauskaitė, 2005. p. 111). Tyrimo išvados rodo, kad vaikų ugdymas ir parengimas savarankiškam gyvenimui visuomenėje nėra tapatus ugdymui šeimoje. Vadinas, globos institucijos vaikams suteikia prieglobstį, maitinimą, sveikatos priežiūrą, tačiau neišsprendžia problemų, vyraujančių pačioje institucijoje. Taigi vaikai, augantys globos institucijose, neįgyja socialinių gebėjimų, reikalingų funkcionavimui atviroje visuomenėje.

Didžiojoje Britanijoje Stein ir kt. (1980) tyrimas apie jaunuolių išvykusių iš globos institucijos gyvenimo pokyčius, atskleidė sunkumus, kuriuos jauni žmonės patyrė dėl to, kad jie buvo išstumti iš globos institucijos neturint išsilavinimo, gyvenimo įgūdžių ar patirties sėkmingai įsitvirtinti gyvenime. West (1995) tyrimas atskleidė bendrąsias problemas, būdingas jaunuoliams pradantiems savarankišką gyvenimą - nepakankamos pajamos, menkos įsidarbinimo galimybės, išsilavinimo stoka, vargas būstas ar nepajėgimas jo pasirinkti, neturėjimas namų, sveikatos problemos, socialinės veiklos stoka, gyvenimo įgūdžių stoka, nepasitenkinimas ir niekinimas. (cit. pagal Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programa, 2007).

Kadangi jaunuoliams, kurie iki pilnametystės augo globos institucijoje, savarankiško gyvenimo pradžioje yra labai reikalinga parama ir palaikymas (Didžiojoje Britanijoje, Australijoje ir kt.) tokią paramą jaunuoliams teikia patys buvę globotiniai, jau pradėję gyventi savarankiškai. Tokie asmeniniai patarėjai arba konsultantai specialiai mokomi ir vėliau dirba su vienu ar keliais asmenimis besiruošiančiais pradėti savarankišką gyvenimą. Jų bendravimas tęsiasi ir jaunuoliui pradėjus gyventi savarankiškai. Tokių asmeninių konsultantų programos yra labai sėkmingos: asmeniniai konsultantai turi labai panašią patirtį, jiems lengviau užmegzti ryšį su tėvų globos netekusiu jaunuoliu, be to, jie turi vertingą asmeninę savarankiško gyvenimo

patirtį. Konsultantai ne tik dalijasi patirtimi ir patarimais, bet ir padeda susidoroti su daugeliu praktiškų dalykų, pvz., susirasti tinkamą būstą, persikraustyti, atidaryti sąskaitą banke, suplanuoti savo išlaidas ir pajamas ir pan. Didžiojoje Britanijoje viena iš vaikų socialinės globos paslaugų yra vadinamoji „palydinčioji globa“ (angl.- throughcare), kuri reiškia paramą jaunuoliams po globos institucijoje nutraukimo. Pripažįstama nuostata, jog globos nutraukimas ir savarankiško gyvenimo pradžia - tai procesas, kuris neturi aiškios pradžios ir pabaigos.

Visapusiškai pasiruošęs savarankiškam ir socialiniam gyvenimui asmuo turi ne tik mokėti patenkinti savo esminius poreikius (pasirūpinti savo sveikata, pajamomis, buitimi ir pan.), bet ir tapti pilnaverčiu visuomenės nariu.

Užsienyje atliktų tyrimų duomenimis, parengimas savarankiškam gyvenimui turėtų būti kompleksinis: vienodai svarbūs turėtų būti praktiniai, ir emociniai bei tarpasmeninio bendravimo įgūdžiai (Independent Minimum Living Standarts Recommended For Children In Care, 2004.). Labai svarbu, kad ir po globos jaunas žmogus gautų paramą ir pagalbą.

Australijoje našlaičių ir tėvų globos netekusių asmenų globą reglamentuojantys įstatyminiai aktai apibrėžia tokius savarankiško gyvenimo gebėjimus ir dėmenis:

- mokėjimą užmegzti, palaikyti ir plėsti socialinius santykius;
- siekimą aukštesniojo išsilavinimo, profesijos įgijimo, pozityvų įsijungimą į darbinę veiklą;
- praeities trauminių situacijų įveikimą ir integravimą į bendrą patyrimą;
- geros emocinės sveikatos palaikymo įgūdžius;
- gebėjimus pasirūpinti savi higiena, sveikata, buitimi, finansais, biudžeto planavimu, banko sąskaitomis ir kt. (Leaving Care: Options and Recommendations Paper for Consultation., 2002).

Didžiosios Britanijos įstatymu (2000), „Vaikų baigtumo aktas“, kuris apibrėžia našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų gyvenimą globai pasibaigus, buvęs vaikų globos namų auklėtinis ar globėjų šeimos auklėtinis, pradėjęs gyventi savarankiškai, privalo:

- mokėti apsipirkti parduotuvėje;
- mokėti pasiruošti maistą;
- mokėti skalbti, siūti ir pasitaisyti drabužius, atlikti kitus namų ruošos darbus;
- mokėti atlikti įvairius buitines darbus(pvz., pakeisti saugiklius);
- mokėti suteikti pirmąją pagalbą ir laikytis namie saugumo taisyklių;
- turėti supratimą apie pajamas, reikalingas pragyvenimo minimumui, pagrindinių maisto produktų ir namų apyvokos daiktų rinkos kainas;
- tvarkyti namų ūkio biudžetą, įskaitant visas gaunamas mėnesines pajamas ir išlaidas;
- mokėti sveikai gyventi, rūpintis asmenine higiena;
- turėti supratimą apie lytinį gyvenimą, įskaitant kontracepciją ir pasirengimą tėvystei;
- mokėti pasiieškoti darbo ir pasiruošti pokalbiui su darbdaviu;

- suprasti darbuotojo pareigas ir atsakomybę;
- siekti įgyti aukštąjį arba profesinį išsilavinimą, susipažinti su studijų galimybėmis;
- gebėti pasiieškoti būsto;
- žinoti, kaip užsirašyti pas gydytoją;
- žinoti, į ką kreiptis skubios pagalbos ypatingais atvejais (policija, gaisrinę, greitąją medicininę pagalbą);
- pasiieškoti ir pasinaudoti bendruomenės ištekliais ir paslaugomis;
- susisiekti su socialinių paslaugų skyriumi ir kitomis socialines paslaugas teikiančiomis institucijomis;
- susisiekti su organizacijomis, kurios teikia pagalbą buvusiems globotiniams arba tebeglobojamiems žmonėms (Vaikų globos baigtumo aktas, 2000).

JAV organizacija Casey Family Programs sudarė „Gyvenimo įgūdžių vadovą“(2001), skirtą geresniam jaunų žmonių pasirengimui savarankiškam gyvenimui. Jame pateikiamos sritys ir jų sėkmingam įgyvendinimui reikalingi įgūdžiai:

Karjeros planavimas – dėmesys sutelkiamas į tuos įgūdžius, kurie reikalingi planuojant karjerą. Tai darbo tikslų, įsidarbinimo ir bendravimo darbo vietoje įgūdžiai.

Bendravimas – dėmesys sutelkiamas į įgūdžius, kurie reikalingi sėkmingam bendravimui su aplinkiniais. Tai asmeninio tobulėjimo, tarpasmeninio bendravimo ir santykių srities įgūdžiai.

Kasdieninis gyvenimas – įgūdžiai, susiję su kasdieniu gyvenimu – mityba, meniu sudarymas, maisto produktų pirkimas, valgio gaminimas, tvarkos palaikymas, produktų laikymas, namų saugumas, tvarkymasis su pinigais, taupymas, išlaidų planavimas, vartojimas, laisvalaikis ir t. t.

Gyvenimas namuose – susijęs su įgūdžiais, reikalingais sėkmingam gyvenimui.

Gyvenimo sąlygos ir tinkamas pinigų planavimas bei leidimas – įgūdžiai, kurių dėka galimas sėkmingas integravimasis į bendruomenę. Tai gyvenimo sąlygos, kelionių išlaidos, bendruomenės resursai, tvarkymasis su pinigais, taupymas, išlaidų planavimas, vartojimo ir darbo tikslų įgūdžiai.

Rūpinimasis savimi – į šią sritį įeina įgūdžiai, kurie skatina sveiką fizinį ir psichinį vystymąsi. Tai asmens vystymasis, kultūrinis sąmoningumas ir santykiai.

Darbo ir mokslo įgūdžiai – įgūdžiai, reikalingi užbaigti švietimo programas ir siekti norimos profesijos. Į šią sritį įeina darbo tikslų, įdarbinimo, sprendimų priėmimo ir mokslo įgūdžiai.

Darbinis gyvenimas apima tas sritis, kurios susijusios su įgūdžių, reikalingų keičiant darbą ar siekiant karjeros, įsigijimu, palaikymu ir vystymu.

Vadinasi, tokių žinių bei įgūdžių įgijusiam jaunuoliui galimas sėkmingas savarankiškas gyvenimas (Gyvenimo įgūdžių vadovas, 2001).

Analizuojant kitų šalių patirtį, galima paminėti biudžeto planavimo ir pinigų valdymo įgūdžių formavimą, pomėgių ir interesų skatinimą, siekiant išvengti socialinės atskirties, savisaugos įgūdžių ugdymą, pasitikėjimo savimi ir asmenybės brandos stiprinimą ir kt.

Įvairūs atlikti Dixon, Stein (2005) tyrimai atskleidė statistiškai reikšmingą sąsają tarp parengimo savarankiškam gyvenimui ir prisitaikymo prie savarankiško gyvenimo po globos nutraukimo (cit. pagal Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programa, 2007), taip pat galimybę globos institucijoms padėti plėsti socialinį tinklą, užmegzti santykius ir skatinti pasitikėjimą savimi (Biehal, 1995; Marsh, Peel, 1999; cit. Tėvų globos netekusių asmenų gyvenimo kokybės ir pasirengimo savarankiškam gyvenimui vertinimas., 2008).

Lietuvoje Snieškienės, Bumblauskaitės (2005) tyrimo rezultatai parodė, kad jaunuoliai globos institucijose nėra kryptingai ruošiami savarankiškam gyvenimui, jaunuoliai nesitiki, kad jais rūpinsis specialistai ateityje, taipogi dauguma jaunuolių nežino kur išėję iš globos institucijų gyvens, nežino, kokia parama bus teikiama, į kokias organizacijas būtų galima kreiptis. Galima teigti, kad jaunuoliai globos institucijoje nėra pakankamai informuojami apie būsimas grėsmes, kylančias už globos institucijos ribų. Be to jaunuoliai nėra pakankamai gerai informuoti ir dėl globos institucijoje vykdomų programų, ruošiančių juos savarankiškam gyvenimui. Apklaustų jaunuolių informacijos stygių apie vykdomas programas rodo tai, kad dauguma globotinių mano, kad būsto, tolimesnio ugdymo problemas apsprendžia globos namų administracija. Visa tai akivaizdžiai parodo jaunuolių suvokimo apie tikrą gyvenimą nebuvimą. Toks suvokimas sąlygoja jaunuolių patiriamą nesaugumo jausmą dėl ateities, dėl tolimesnio jų funkcionavimo visuomenėje.

Pasak Snieškienės, Bumblauskaitės (2008), globos institucijos stengiasi, kad vaikams nieko netrūktų, kad jie būtų bent minimaliai viskuo aprūpinti, tačiau taip elgdamosi jos nesuformuoja vaikams tikro – atviro gyvenimo vaizdo: globos namų auklėtiniai nesuvokia darbo, pinigų vertės, nepakankamai formuojami įgūdžiai, kurių prireiks gyvenime. Institucijoje nėra sudaromų sąlygų, kad vaikai įgytų ne tik socialinių, bet ir buitinių įgūdžių. Tai riboja institucijoje nustatytų taisyklių visumą. Visa tai gali sukelti priešingybę visuomenės normoms. Vaikas tampa atskirtas nuo visuomenės. Galima teigti, kad jaunuoliui, augančiam globos institucijoje, yra diegiamos uždaros sistemos normos ir reikalavimai, kurie dažnai nesutampa su visuomenės normomis ir reikalavimais.

Kitas svarbus faktorius – pačioje institucijoje didėja vaikų priklausomybė nuo sistemos, neugdomas jų savarankiškumas. Sulaukus pilnametystės ilgas gyvenimas įstaigoje dažniausiai

jau yra „užprogramavęs“ nesėkmingą vaiko integraciją į visuomenę, iššaukiančią socialinės pagalbos poreikio būtinumą. Visa tai Bakk ir Grunewald (1997) apibūdina kaip dehumanizavimą, kai žmogus turi laikytis tų taisyklių, kurios atviroje visuomenėje yra nepriimtinos kaip - priverstinis gyvenimas kartu su kitais žmonėmis, kurių parinkimą apsprendžia institucija, nustatytas griežtas dienos racionas, neatsižvelgimas į vaiko norų tenkinimą (pavyzdžiui, vaikas turi valgyti tai, ko nemėgsta ir pan.), pasirinkimo laisvės nebuvimas. Remiantis Bakk ir Grunewald (1997) pateiktais teiginiais, galima apibendrinti, kad visa tai neatitinka šeimoje augančio vaiko gyvenimo sąlygų.

Kiekviena globos institucija turi apibrėžtus tikslus, kuriais vadovaudamasi ji siekia išugdyti kiekvieno vaiko, patekusio į globos institucijas, vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doru, savarankišku, atsakingu žmogumi; išlavinti dabartiniam gyvenimui svarbius jo komunikacinius gebėjimus, šiuolaikinę socialinę kompetenciją ir gebėjimus kurti savarankišką gyvenimą; padėti suvokti bendrąsias žmogaus vertybes, puoselėti kultūrinio, demokratinio bendravimo įgūdžius, pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms; atsakomybės už savo poelgius supratimą; puoselėti jo dvasines, psichines ir fizines galias; ugdyti savarankišką, savo gyvenimą gebantį organizuoti ir vertinti žmogų (Šalaševičiūtė, Bedorf, Blažys ir kt., 2005).

Globos įstaigos savo nuostatuose dažnai naudoja įvairius terminus, apibūdinančius socialinę integraciją, ir įvardija tai, kaip vieną svarbiausių savo tikslų. Bet šių įstaigų administracijos supratimu, minėta integracija turėtų įvykti po to, kai vaikas išeis iš globos įstaigos. O kol jis yra įstaigoje, siekiama, kad jis turėtų „laimingą vaikystę“. Galima teigti, kad visi globos institucijų tikslai yra įgyvendinami tik iš dalies, todėl ir susiduriama su problema, kuri turi didelę įtaką jaunuolių, išėjusių iš globos institucijų, integracijai į visuomenę. Vaikams užaugusiems kolektyve, kur viskas bendra, būna sunku adaptuotis priprasti prie visiškai kitokių aplinkos sąlygų. Snieškienė, Bumblauskaitė (2008) konstatuoja, kad institucijos atlieka tik apsaugos funkciją visuomenei, t.y. saugo vaikus nuo elgetavimo, valkatavimo, prostitucijos ir panašių reiškinių.

### **1. 3. Jaunuolių, išėjusių iš globos institucijų, socialinės garantijos.**

Vaiko globos sistema Lietuvoje gyvuoja jau keletą šimtmečių. Vaiko globos teoriniai pagrindai buvo suformuluoti Lietuvos Respublikos Vaiko globos įstatyme (1998).

Šalia globos sąvokos atsirado rūpybos sąvoka, nes vaiko globa nustatoma neveiksniam asmeniui (pvz. vaikui iki 14 metų), o rūpyba nustatoma ribotai veiksniam asmeniui (t.y. vaikui sulaukusiam keturiolikos metų).

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymo (2006, 2008) nuostatomis, likęs be tėvų globos vaikas - tai vaikas iki 18 metų, kuriam įstatymų nustatyta tvarka yra nustatyta laikinoji ar nuolatinė globa (rūpyba), socialinės globos įstaiga – turinti teisę teikti socialinę globą įmonė, įstaiga, šeimyna. Socialinės paslaugos (bendrosios ir specialiosios) yra paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime.

Valstybės teikiama parama ne tik finansinė. Dažnai jaunuolis, palikęs globos instituciją, pasiklysta gausybėje institucijų ir įstatymų įvairovėje, nes nėra konkrečios institucijos, kuri koordinuotų bei prižiūrėtų jaunuolių veiklą.

Kur kas efektyvesnė pagalba būtų jaunuoliams, pradėjusiems gyventi savarankiškai, jei tam tikrą laiko tarpą juos prižiūrėtų ir teiktų pagalbą socialiniai darbuotojai ar kiti specialistai. Su specialistų pagalba, jaunuoliai greičiau ir efektyviau integruotųsi į visuomenę. Šių daugialypių problemų priežastis yra ta, kad valstybė skiria nepakankamą dėmesį jaunuolių, išėjusių iš globos institucijų, integracijos programų vykdymui.

Buvusiems globos namų globotiniams gali būti leista gyventi globos namuose studijų metu. Ne vyresni kaip 24 metų buvusieji globos namų auklėtiniai gali būti čia apgyvendinti, jiems yra paskirtas išlaikymas, tačiau ne ilgiau kaip 6 mėnesius.

Tačiau iš globos institucijų išėjusių auklėtinių ateitis nėra užtikrinta. Jaunuolis, išėjęs iš globos institucijos, vadovaujantis Lietuvos Respublikos išmokos vaikams įstatymu (2008) gauna vienkartinę išmoką būstui įsigyti. Pasibaigus vaiko globai (rūpybai) dėl pilnametystės, emancipacijos ar santuokos sudarymo, skiriama vienkartinė 50 bazinių socialinių išmokų dydžio pašalpa, o nuo 2009 m. sausio 1 d. - 75 bazinių socialinių išmokų (9750 lt.) dydžio išmoka įsikurti. Reikia pažymėti, kad vienkartinė išmoka įsikurti grynaisiais pinigais neišmokama, išskyrus atvejus, kai lieka nepanaudota mažesnė negu 1 bazinės socialinės išmokos dydžio išmokos dalis, kuri gali būti išmokama grynaisiais pinigais pačiam išmokos gavėjui. Vienkartinė išmoka įsikurti gali būti panaudota:

- 1) būstui (gyvenamosioms patalpoms) pirkti;
- 2) sumokėti daliai paskolos būstui statyti arba pirkti;
- 3) būsto nuomai;
- 4) mokesčiams už nuomojamojo ar nuosavybės teise turimo būsto komunalines paslaugas;
- 5) būstui remontuoti arba rekonstruoti;
- 6) baldams, buitinei, vaizdo ir garso technikai, namų apyvokos reikmenims, vienam asmeniniam kompiuteriui įsigyti;

7) studijų ir neformaliojo švietimo kainai padengti;

8) žemės sklypui įsigyti.

Pagal esamas nekilnojamojo turto (būsto) kainas rinkoje galima tvirtinti, kad įsikūrimo pašalpos būstui nusipirkti ar ilgesnį laiką nuomotis nepakanka. Atsižvelgiant į jaunuolio, išėjusio iš globos institucijų, apgyvendinimo klausimų sprendimo būtinumą, tikslinga tobulinti teisės aktus, reglamentuojančius socialinio būsto nuomos sistemą.

Atsižvelgiant į jaunuolių, išėjusių iš globos institucijų, išskirtinę socialinę padėtį, yra numatomas jiems valstybės finansinės paramos teikimas, kol jie mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, profesinėje ar aukštojoje mokykloje ir pirmą kartą įgyja profesinę kvalifikaciją, bet ne ilgiau kaip iki 24 metų. Pagal Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymą (2004) skiriama 4 minimalaus gyvenimo lygio dydžių globos (rūpybos) išmoka – 520 litų per mėnesį. Taigi šios valstybės mokamos išmokos, skatina jaunuolių, išėjusių iš globos institucijų, tolimesnį mokymosi procesą.

Svarbus faktorius yra tas, kad jaunuoliai, išėję iš globos institucijų dažniausiai pasirenka profesines mokyklas, kadangi jose nereikia mokėti už mokslą, lengviau galima gauti bendrabutį, užsitikrinti gyvenamąją vietą. Įstojus į aukštojo mokslo instituciją, tėvų globos netekusiam asmeniui, pačiam tenka stengtis susirasti bendrabutį ar kitą būstą, gauti papildomų lėšų studijoms ir pragyvenimui. Toks priverstinis pasirinkimas, sąlygojantis siaurą profesijų pasirinkimo spektrą dėl palankesnių gyvenimo ir pragyvenimo sąlygų, sumažina jaunuolių galimybes visapusiškai konkuruoti darbo rinkoje. Jaunimo pagrindų politikos įstatymas (2004) yra orientuojamas į jaunuolių poreikių tenkinimą įvairiose srityse: darbo, užimtumo, laisvalaikio, ugdymo, apsaugos, būsto ir kt. Šis įstatymas gina jaunimo teisią ir akcentuoja sąlygas kiekvienam jaunam žmogui visapusiškai ugdytis ir realizuoti save. Todėl kokybiškų profesinio orientavimo paslaugų teikimas, jaunuolių išėjusių iš globos institucijų, skatinimas rūpintis savo profesine ateitimi priklauso nuo mokymo įstaigos, darbo biržos, darbo mokymo centro, savivaldybės dalyvavimo ir tarpusavio bendradarbiavimo.

Efektyvesnį jaunuolio integravimąsi į visuomenę reikia tobulinti ir keisti ne tik vyriausybinius teisės aktus, bet ir savivaldybių bei valstybės socialinių paslaugų ir paramos teikimą; organizuoti tėvų globos netekusių asmenų švietimą, kaip pasirinkti profesiją, kur mokytis; suteikti žinias apie darbo rinką ir socialines garantijas, šeimos raidą ir pasirengimą kurti šeimą. Tokia pagalba padėtų ugdyti tėvų globos netekusių asmenų savarankiško gyvenimo įgūdžius, tinkamas ir ankstyvas profesinio pasirengimo organizavimas sudarytų sąlygas siekti aukštesnio ar aukštojo išsilavinimo, įgyti darbo rinkoje paklausą turinčią specialybę. Jaunuoliai, išėję iš globos institucijų, lengviau susirastų darbą, lengviau spręstų būsto ir šeimos kūrimo klausimus.



## **2 skyrius. GLOBOTINIŲ PSICHOSOCIALINIO PRISITAIKYMO NAUJOJE APLINKOJE YPATUMAI**

### **2.1. Bendravimo, elgesio ir emociniai ypatumai**

Pasaulyje atlikti tyrimai rodo, kad tėvų globos netekę jaunuoliai yra ypač pažeidžiama socialinė grupė, labiau linkusi į rizikingą elgesį, be to ir įvairūs psichinės sveikatos sutrikimai šioje grupėje diagnozuojami keturis kartus dažniau (Wehel, 2002; cit. pagal Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programa, 2007).

Nepaisant globos institucijų paskirties ir teikiamos pagalbos, ilgalaikiai globos įstaigose gyvenančių vaikų tyrimai rodo, kad šiems vaikams gresia gana didelė rizika susidurti su įvairiomis problemomis ir suaugus (Cohen, Brown, Smailes, 2001; McDonald, Allen, Westerfelt,

Piliavin, 1996; Taussing, 2002). Courtney, Piliavin, Grogan-Kaylor ir, Nesmith (2001) tyrimas parodė, kad po 12-18 mėnesių, kai išėjo iš globos įstaigos, 27 % vyrų ir 10 % moterų buvo įkalinti, 37 % – nebaigė vidurinės mokyklos, o 50 % buvo bedarbiai. Tokie skaičiai atspindi didelius prisitaikymo socialinėje ir profesinėje srityse sunkumus, kurie, be abejonės, neatsiranda staiga, o yra vaikystėje ir paauglystėje neišspręstų problemų pasekmė (cit. Čepukienė, 2008, p.17).

Daugelio mokslininkų (Asher, Hymel, 1981; Braslauskienė, 2000; Dodge, Peti, Mclasley, Brown, 1986; Hukkanen, Sourander, Begoth, Piha, 1999; Samašonok, Gudonis, 2006; Vorria, Wolkind, Rutter, Pickles, Hobsbaun, 1998) pateikiami faktai apie globos institucijų auklėtinių nepakankamai susiformavusius socialinės elgsenos įgūdžius, bendravimo su aplinkiniais sunkumus, elgesio ir emocinių problemų pasireiškimą, socialinės kompetencijos deficitą, žemą savęs vertinimą, disfunkcionalių elgsenos strategijų taikymą gyvenimiškose situacijose verčia susimąstyti bei skatina ieškoti būdų socialinių įgūdžių formavimui (cit. Samašonok, Gudonis, 2007, p.54).

Vaikų globos įstaigų ugdytiniams kyla didelė rizika dėl susidariusių psichologinių problemų, kognityvinių, emocinių taip pat ir elgsenos, patirti neigiamus išgyvenimus ir ateityje. Pažeista tokių vaikų psichologinė pusiausvyra didina nesugebėjimą susidoroti su tam tikrais stresoriais pereinant iš vieno gyvenimo etapo į kitą. Psichosocialinio prisitaikymo sutrikimai gali kilti ne tik dėl praeityje patirtų traumuojančių įvykių, bet ir dėl jaunuolių patiriamų sunkumų kasdieniniame gyvenime – bendravimo, elgsenos, emocinių problemų. Taigi būtina išanalizuoti jaunuolių, augančių globos institucijoje, patiriamų bendravimo, elgsenos, emocinių, kognityvinių sunkumų kasdieniniame gyvenime įtaką jų funkcionavimui ateityje.

Vaiko pažinimo struktūrų formavimasis, apimantis teigiamą savęs ir kitų vertinimą, pozityvius ateities lūkesčius priklauso nuo socialinės aplinkos – kaip joje buvo tenkinami vaiko fizinės, psichologinės ir socialinės raidos poreikiai. Šių bazinių poreikių dėl tam tikrų priežasčių netenkinimas formuoja tokią pažinimo struktūrą, kurioje atsispindi neigiamas vaiko savęs ir kitų vertinimas, negatyvūs ateities lūkesčiai. Neigiamas vaiko savęs ir kitų vertinimas sąlygoja netinkamų bendravimo įgūdžių formavimąsi. Todėl globos įstaigoje gyvenančių paauglių bendravimo įgūdžių ugdymas ir psichologinių problemų sprendimas skatina ankstesnio jų neigiamo patyrimo pasekmių mažinimą, t.y. gerina jų psichosocialinį prisitaikymą. Goštauto, Pakrosnio, Čepukienės (2004) tyrimo rezultatai rodo, kad jaunuolių patiriami elgsenos sunkumai atsispindi bendravime. Vadinasi, galima daryti prielaidą kad bendravimo ir elgsenos problemų nesprendimas gali skatinti jaunuolio psichikos sutrikimų gilėjimą, apsunkinantį normalų funkcionavimą atviroje visuomenėje.

Šių socialinių ir psichologinių adaptacijos sunkumų priežastingumą pagrindžia Kovalenkovičienės, Leliūgienės (2005) atlikto tyrimo rezultatai, kurie atskleidžia jaunuolių, užaugusių globos institucijoje, gana ryškų būdo ir elgesio sutrikimų problematiškumą lyginant su vaikais, užaugusiais normalioje aplinkoje. Taigi, remiantis šio tyrimo rezultatais, galima teigti, kad neigiami būdo bruožai ir elgesio sutrikimai parodo reikalingų socialinių įgūdžių nesusiformavimą. Tokie jaunuoliai, užaugę globos institucijoje yra dažniausiai nemotyvuoti, negerbiantys savęs ir kitų, neatsakingi, konfliktiški, besirūpinantys tik savimi, nepaisantys kitų nuomonės, norų bei poreikių ir t.t.

Kaffemano (2000) tyrimo duomenys rodo, kad jaunuolių, gyvenančių globos institucijose, demonstruojamas asocialus elgesys yra ne kas kita kaip gynybiškumas siekiant įsitvirtinti, susirasti savo bendravimo aplinką už prosocialios grupės ribų. Galima daryti prielaidą, kad jaunuoliams, išėjusiems iš globos institucijų, emocinis nestabilumas ir elgesio nukrypimai dėl nepalankių jiems gyvenimo sąlygų gali sukelti nemažai dezadaptacinių problemų. Pedagogai, ir psichologai taip pat pažymi, kad dėl asmenybės ir elgesio ypatumų, jaunuoliai palikę globos institucijas, labai dažnai konfliktiškai adaptuojasi naujoje socialinėje aplinkoje. Žukauskienės, Leiputės (2002) teigimu, globos namų globotiniams būdingos stipriau išreikštos elgesio ir emocinės problemos. Tai sąlygoja dvi priežastys: 1) vaikystėje šeimoje išgyventi traumuojantys įvykiai: fizinė ir seksualinė prievarta, sunkios gyvenimo sąlygos, tėvu alkoholizmas, nepriežiūra, šiltu emociniu santykiu nebuvimas; 2) gyvenimo sąlygos institucijose nėra priartintos prie sąlygų šeimoje, globotinių veikla vyksta pagal globos įstaigų taisykles, iš anksto parengtas programas ir dažnai yra gana griežtai reglamentuota, o visuomenė nelabai linkusi pripažinti ir priimti tokius vaikus. Vaikai, anksti praradę ryšius su biologiniais tėvais, vėliau jiems jaučia tik nuoskaudą ir pyktį, dėlto neretai pasireiškia neigiamos nuostatos visu suaugusiųjų atžvilgiu.

Taigi, emocinės, elgesio ir bendravimo problemos yra neatsiejamos ne tik nuo iš šeimos aplinkos atsineštos patirties, bet ir nuo dabartinių gyvenimo sąlygų institucijoje. Dabartinės jų gyvenimo sąlygos nėra pakankamai priartinamos prie šeimos aplinkos. Anot, Žukauskienės, Leiputės (2002) globos institucijoje gyvenantiems globotiniams būtina psichologinė pagalba, kuri sumažintų negatyvių emocinių ir elgesio problemų perkėlimą į aplinką palikus globos instituciją.

## **2.2. Kasdieninio gyvenimo įgūdžių charakteristikos**

Bendrosiose programose ir Išsilavinimo standartuose (2003) didelis dėmesys skiriamas bendriesiems asmeniniams, socialiniams, komunikaciniams, kritinio mąstymo bei problemų sprendimo, darbiniais ir veiklos gebėjimams plėtoti, kurie leidžia asmeniui sėkmingai mokytis

ir dirbti įvairiose srityse ir yra labai svarbūs asmenybės augimui. Taip pat pabrėžiama, kad gebėjimai negali būti plėtojami tik kurio nors vieno dalyko kontekste, „nes bendrųjų asmens gebėjimų ugdymas apima visa ugdymo turinį ir procesą, mokyklos bendruomenės gyvenimą ir veiklą“ (Bendrosios programos ir Išsilavinimo standartai, 2003).

Linkaitytė, Daukšytė (2003) teigia, kad asmuo, neįsisavinęs minėtų įgūdžių bei gebėjimų, nesugeba integruotis į visuomenę ir patiria socialinę atskirtį. Įgūdžiai, gebėjimai nusako asmenybės socialumą. Globotiniui, bandančiam suprasti save ir rasti savo vietą artimoje ir tolimoje socialinėje aplinkoje, svarbus asmeninę ir socialinę kompetenciją lemiantys gebėjimai.

Daukšienė, Gudžinskienė (2002) teigia, kad globotiniai, įgiję didesnę socialinę, emocinę, komunikacinę, pažintinę patirtį, lengviau bendrauja su bendraamžiais ir suaugusiais, priima naujoves ir prisitaiko prie pasikeitusių sąlygų, tampa savarankiškesni ir smalsesni. Siekiant, kad vaikas taptų kompetentinga asmenybe, kuri sugebėtų palaikyti šiltus santykius su kitais, spręstų kylančias problemas, prisitaikytų prie kintančios aplinkos, elgtųsi pagal elgesio normas, paklustų taisyklėms, svarbus socialinių įgūdžių ugdymas (Samašonok, Žukauskienė, 2004).

Socialiniai įgūdžiai – neatskiriama mūsų gyvenimo dalis. Šiandieninėje spaudoje, pedagoginėje ir psichologinėje literatūroje, švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose kalbama apie būtinybę ugdyti vaikų socialinius įgūdžius (Daukšienė, Gudžinskienė, 2002).

Kadangi vaikystėje išgyventi traumuojantys įvykiai, neigiama ankstyva patirtis, nepalankios augimo sąlygos apriboja galimybę išmokti elgtis socialiai priimtinais būdais, nulemia nesėkmes mokykloje ir netinkamo elgesio formavimąsi, stabdo socialinių įgūdžių vystymąsi (Samašonok, Žukauskienė, 2004), globos namuose globotinio gyvenimas turėtų būti tvarkomas taip, kad padėtų įveikti jo problemas, rengti jį savarankiškam gyvenimui (Giedraitienė – Lileikienė, 2002).

Ugdant paauglių socialinius įgūdžius ypač svarbūs gnostiniai, organizaciniai ir komunikaciniai pedagogo gebėjimai (Raudeliūnaitė, 2007). Brady (1995), Bordovskaja, Rean, (2002), Pollard (2002) teigia, kad gnostiniai socialinio darbuotojo gebėjimai padeda jam geriau pažinti individualius globotinių ypatumus ir rasti kelią prie kiekvieno individualiai bei veiksmingai taikyti pedagogines poveikio priemones (Raudeliūnaitė, 2007).

Globos įstaigoje gyvenančių globotinių socialinių įgūdžių ugdymas ypač priklauso nuo socialinio darbuotojo gebėjimų organizuoti veiklą. Organizaciniais gebėjimais pasižymintis darbuotojas moka kelti idėjas, geriau sutelkti globotinius jas įgyvendinti, taikliau atsižvelgti į jų galias ir jas plėtoti, racionaliau paskirstyti darbus, taktiškiau kontroliuoti ir vertinti (Jovaiša, 2001).

Teresevičienė, Gedvilienė (2003) teigia, jog ugdant paauglių socialinius įgūdžius, socialiniam darbuotojui svarbu gebėti paskatinti juos savarankiškai veikti, originaliai atlikti

užduotis bei palaikyti globotinių pastangas ir tikėti, kad jie įveiks iškilusius sunkumus, taip pat pasidalyti savo patirtimi su kitais bei organizuoti grupės darbą, nes komunikacinių, kooperacinių sąlygų veikloje sudarymas padeda tobulinti globotinių socialinius įgūdžius. Grupinių užsiėmimų metu globotiniams lavinami trūkstami socialiniai įgūdžiai.

Globos namuose socialinis darbuotojas kuria programas, orientuotas į įgūdžių ugdymą, organizuoja užsiėmimus, kurių metu lavinami vaikų socialiniai įgūdžiai, tokie kaip efektyvus bendravimo, streso įveikimo, tinkamo elgesio mokykloje, jausmų suvokimo ir savikontrolės.

Paleckaitė – Markovienė, Lazauskas (2007) teigia, jog formuojant paauglio teisingą elgesį savo atžvilgiu, kiekvienas suaugusysis, bendraudamas su auklėtiniu, privalo nuolat paisyti dviejų dalykų: traktuoti paauglį kaip unikalų, nepakartojamą ir nuostabią asmenybę ir vertinti jį konkrečiai – teigiamus ar neigiamus jo veiksmus, charakterio bruožus, pasiekimus. Suaugusiųjų objektyvūs ir konkretūs vertinimai paaugliui yra labai svarbūs.

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai įgūdžiai – kompetentingos asmenybės rodiklis. Nuo socialinių įgūdžių priklauso individo elgesys ir emocinis intelektas. Ypač derėtų atkreipti dėmesį į globos namuose gyvenančių globotinių turimus socialinius įgūdžius ir jų ugdymo, lavinimo svarbą. Svarbiausia yra tai, kad individo elgesį galima keisti, ugdant socialinius įgūdžius.

### **2.3. Savęs vertinimo ypatumai**

Teigiamas savęs vertinimas leidžia žmogui praturtinti savo gyvenimą žmogiškaisiais ryšiais, priimti gyvenimo reikalavimus, išlikti lanksčiam. Teigiamai vertinanti save asmenybė yra atsakinga už save, savo veiksmus, gebanti savarankiškai veikti ir priimti sprendimus, išreikšti savo patirtį, kurti ateitį. Nuo pasitikėjimo savimi priklauso tolimesnė žmogaus gyvenimo kokybė, asmens veikla, pritapimas visuomenėje, savarankiškas pasirengimas kurti savo ateitį.

Vaikai, augantys globos institucijose, dažnai patiria nesaugumo, menkavertiškumo, nereikalingumo, nepripažinimo, atstūmimo jausmą. Nepalankiomis vaikui augimo sąlygomis nesiformuoja pasitikėjimo, tikrumo, atsparos jausmas, turintis reikšmės vaiko psichiniam vystymuisi, somatikai ir asmenybės raidai (Dovydaitienė, 2001). Vadinasi, vaiko nepalankios augimo sąlygos, dėmesio stoka, nesaugumo, atstūmimo jausmas formuoja neigiamą pasaulio sampratą, nepasitikėjimą ne tik savimi, bet ir kitais žmonėmis, žemą aktyvumo lygį,

perspektyvų ribotumą ir tolimesnių tikslų skurdumą, būtinų efektyviai socializacijai ir socialinei adaptacijai.

Kovalenkoviėnė, Leliūgienė (2005) konstatuoja, kad vaikų globos įstaigoje - uždaroje erdvėje - augantys vaikai neturi galimybių iki galo suvokti tikro, atviro gyvenimo vaizdo, todėl savaime suprantama, kad jiems labai sunku planuoti savo ateitį, ir išorinis pasaulis, neužtikrinta ateitis kelia baimę. Paskatinimai, sėkmės potyriai, įvertinti rezultatai yra svarbūs kiekvienam žmogui, jie skatina žmogų veikti, tobulėti, siekti dar didesnių rezultatų, kelti vis aukštesnius reikalavimus sau. Teigiamas savęs vertinimas, nusibrėžta gyvenimo vizija ir tikslų siekimas turi didelę reikšmę sėkmingai adaptacijai visuomenėje ir sėkmingiems būsimų problemų sprendimo būdams. Žemas savęs vertinimas yra ilgalaikių nesėkmių, pasmerkimo, atstūmimo ir aplinkinių negatyvių reakcijų pasekmė. Asmenybė stengiasi pasitraukti ir išvengti situacijų, žeminančių jos savigarbą – o tai mažina galimybę įgyti atitinkamą patirtį (Samašonok, 2005).

Prichožan, Tolstych (1990) nurodo, jog globos namų globotiniai turi negatyviąją „aš“ koncepciją. Tai, kaip vaikas vertina save, paveikia ir jo kontaktus su kitais žmonėmis, jie daugiau konfliktuoja su kitais žmonėmis ir suaugusiais. Jiems būdingas agresyvumas, polinkis kaltinti kitus, nesugebėjimas ir nemokėjimas pripažinti kalte.

Samašonok (2005) tyrimo rezultatai parodė, kad globos namų auklėtiniai save suvokia kaip niekam tikusius, neturinčius kuo didžiuotis bei mažiau turinčius gerų savybių. Šio tyrimo gauti rezultatai leidžia teigti, kad globos institucijų auklėtiniai pasižymi žemu savęs vertinimu, o tai sąlygoja sunkumų atsiradimą integruojantis į visuomenę.

Jaunuolių, augančių globos institucijose, mokymosi pasiekimai taip pat priklauso nuo savęs vertinimo, aplinkinių paskatų, kurių nebuvimas skatina pasyvų elgesį, formuoja neigiamą požiūrį į mokymąsi, mažina intelektualinį aktyvumą. Anksčiau minėto tyrimo rezultatai parodė, kad globos institucijose gyvenantys paaugliai pasižymi žemesniais mokymosi pasiekimais. Mokyklinis nebrandumas yra susijęs su ankstesniu dažnai ribotu patyrimu, žinių trūkumu, skurdžiomis gyvenimo sąlygomis. Vadinas, nuo jaunuolio savivertės, aplinkinių žmonių paskatų, saugumo jausmo užtikrinimo priklauso mokymosi proceso efektyvumas, tam tikrų rezultatų pasiekimas, nulemiantis kuo minimalesnę socialinės pagalbos būtinybę, reikalingą jaunuoliams palikusiems į globos institucijas.

#### **2.4. Socialinio darbuotojo vaidmuo rengiant globotinius savarankiškam gyvenimui**

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006) socialinio darbuotojo veikla apibūdinama kaip veikla, padedanti asmeniui, šeimai spręsti savo socialines problemas pagal jų

galimybes ir jiems dalyvaujant, nežeidžiant žmogiškojo orumo ir didinant jų atsakomybę, pagrįstą asmens, šeimos ir visuomenės bendradarbiavimu.

Pagrindinis socialinio darbuotojo tikslas vaikų globos namuose – „užtikrinti vaiko priežiūrą ir auklėjimą, kad jis galėtų augti, vystytis ir tobulėti. Vaiko kultūrinės, socialinės ir pedagoginės aplinkos pažinimas, kuo išsamesnė informacija apie šeimos veiksnius padėtų teisingai išvelgti vaiko individualybę ir atskiras jo psichikos savybes“ (Kvieskienė, Indrašienė, 2008, cit. Vaikų socializacijos stiprinimas ir integracijos į darbo rinką galimybių didinimas, 2009).

Kvieskienė (2003) teigia, kad socialinių darbuotojų veiklos tikslas yra vaiko gerovė, kurios socialiniai darbuotojai siekia spręsdami dalinius uždavinius: atlikti ankstyvąją prevenciją, ugdydami socialinius įgūdžius, teikdami vaikui reikalingas socialines žinias, sudarydami prielaidas pozityviajai globotinio socializacijai ir pilietiniai brandai. Virbalienė, Žebrauskaitė (2007), Židžiūnaitė, Merkys, Jonušaitė (2005), domėdamiesi socialinio darbuotojo veikla apibūdina jį kaip tarpininką, kuris spręsdamas globotinių problemas, pirmiausia pagal savo galimybes užsibrėžia problemų sprendimo tikslus, uždavinius, numato darbo būdus bei priemones, ir susisiečia su globotinio aplinkos sistema. Pirmaeilis specialisto uždavinys vaikų globos įstaigoje – suteikti pagalbą globotiniui toje situacijoje, kai socialiniai, psichologiniai, ekonominiai ar kultūriniai barjerai trukdo jam realizuoti savo potencines galimybes, įgyjant reikiamą išsilavinimą ir išsiauklėjimą. Šia pagalba specialistas teikia sąveikaudamas su globotiniu, jo artima aplinka (šeima, mokykla) ar sociumu (Leliūgienė, 1997).

Socialinio darbuotojo pareiga globos įstaigoje – paveikti ne vien vaiką, bet ir jo mikro aplinką, tuos žmones, aplinkybes, kurios turi įtakos vaikui. Todėl labai išsiplečia socialinio darbuotojo veiklos sritis, dirbant vaikų globos namuose.

Jis globos įstaigoje:

- įvardina priežastis, trukdančias globotiniams normaliai adaptuotis ir ugdytis aplinkoje;
- įvertina globotinio poreikius ir padeda spręsti problemas;
- bendradarbiauja su globotiniu, jo šeima, kitomis institucijomis bei specialistais;
  - ieško būdų, kaip efektyviai išspręsti saviraiškos, mokymosi motyvacijos, užimtumo, karjeros planavimo bei kitas asmenines ar socialines globotinių problemas (tuo tikslu organizuoja individualų, grupinį ir komandinį darbą);
  - atlieka šviečiamąją, prevencinę veiklą;
  - siekia, kad globotiniams būtų užtikrintas mokymas ir ugdymas, atitinkantis jų poreikius bei galimybes;
  - organizuoja globotinių darbinį mokymą, jų parengimą profesijos pasirinkimui;
  - organizuoja kultūrinių, švietimo bei kitų reikalingų paslaugų teikimą (gimtadienių

šventimą, kino filmų žiūrėjimą, išvykas, konsultavimą, paskaitų klausymą ir pan.) (Raseinių vaikų namų socialinių darbuotojų pareigybinių nuostatų, 2009).

Efektyviam socialinio darbuotojo darbui globos įstaigoje labai reikšminga tvarkingai vedama dokumentacija, individualius globotinio dokumentų pildymas, pasak Leliūgienės (2003) „viena iš pagrindinių socialinio darbuotojo darbo formų organizuojant veiklą, fiksavimas raštu tų veiksmų, kuriuos jis turi sąmoningai parinkti, kad suteiktu globotiniui efektyvią, individualią pagalbą. Dokumentacija užkerta kelia netvarkingam veikimui, spontaniškumui, nekompetencijai”.

Specialistas globotiniui sudaro individualų socialinės globos planą, kuris užtikrina geriausius būdus globotinio poreikių tenkinimui bei globotinio teises. Periodiškai peržiūrimas ir koreguojamas individualus socialinės globos planas, užtikrina globotiniui teikiamų paslaugų efektyvumą. Socialiniam darbuotojui – tai savotiška atmintinė apie globotinį, jo problemas, siekius, ir lūkesčius, kuriuos kartu su globotiniu sukūrė, išspręsdami jo problemas. Raštu fiksuojami duomenys yra veiklos schemas – „stimulas – reakcija – paskatos“. Jie tampa tikrais veiksmo skatinimo simboliais – skleidėjais, yra svarbus signalas abiem pusėms siekiant įgyvendinti tikslą (Leliūgienė, 2003).

Visapusiškai ir kruopščiai sukaupta dokumentacija gali tapti to, kas buvo padaryta argumentu bei įrodymu, sprendžiant problemas, kaip pavyko ar nepavyko ir kodėl, ką dar būtina padaryti. Individualus socialinės globos planas fiksuoja ir numatomus rezultatus, veiklos pakeitimus. Tai parodo socialinio darbuotojo įsijungimo į veiklos procesą lygį, turinio, problemos, tikslo supratimą. Raštu fiksuodamas savo veiksmus, tarsi iš naujo analizuoja, išgyvena globotinio būseną, betarpiško bendravimo su juo momentus. Atsiranda suvokimas, padedantis tobulinti veiklos būdus bei priemones, - ryškėja kritinis mąstymo stilius.

Socialinis darbuotojas globos įstaigoje yra pagrindinis socializacijos proceso koordinatorius ir veikėjas. Aišku, kad jis siekia, kad jo aplinka būtų saugi globotiniui, skatintų jo iniciatyvą, saviraišką, kūrybiškumą.

Svarbus aspektas socialinio darbuotojo veikloje – jo profesinio vaidmens kompleksiskumas, leidžiantis jam būti įvairių socialinio gyvenimo institucijų ryšių specialistu. Socialinio darbuotojo vaidmenys: ugdymo agentas, mokytojo patarėjas, advokatas, tinklo sistemos (socialinis) konsultantas. Pastarajam vaidmeniui tenka atsakomybė už įvairių institucijų: socialinės apsaugos, švietimo, medicinos, teisingumo ir kitų jungimą konkrečiai problemai spręsti, kitaip tariant tarpžinybinio bendradarbiavimo konkrečiu atveju koordinavimą. Tam reikalingas integralus požiūris į probleminį reiškinį, apimantis socialinį, pedagoginį, psichologinį, medicininį ir teisinį aspektus. Tarpžinybinis bendradarbiavimas pataruoju metu vis



griežčiau apibūdinamas kaip būtina sąlyga, užtikrinanti teikiamos pagalbos globotiniui efektyvumą (Jonynienė, Dromantienė, 2002).

Vaikų globos institucijos socialinio darbuotojo ir visos komandos veikla turi būti nukreipta į siekimą suteikti globojamam vaikui socialines paslaugas, leidžiančias jam įgyvendinti savo teises ir visapusiškai vystytis.

Aptarus mokslinę ir praktinę literatūrą galima įvardinti pagrindines veiklos sritis, sudarančias socialinio darbuotojo funkcijų teorinį modelį. Tai būtų individualus darbas su globotiniu, apimantis jo pažinimą, pozityvių santykių kūrimą, auklėjamosios aplinkos ir veiklos organizavimą, socializacijos proceso planavimą. Socialinio darbuotojo veikla neatsiejama ne tik nuo socialinės pagalbos globotiniui suteikimo, bet ir nuo artimiausios vaiko aplinkos, kaip bendruomenės, telkimo, bendradarbiavimo su globotinio ugdyme dalyvaujančiais suaugusiais, šeima.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikų globos institucijos socialinis darbuotojas yra arčiausiai vaiko. Nuoširdžiai bendraudamas su globotiniu, gerbdamas ir atjausdamas, išklaUSDamas jo lūkesčius gali tapti patikimu draugu, padedančiu ne tik susiformuoti buitinius gyvenimo įgūdžius, bet ir atskleisti globotinio savirealizacijos poreikius bei gebėjimus. Globotinio institucinei globai pasibaigus, tai yra, sulaukus pilnametystės ir pradėjus gyventi savarankiškai, specialistas dar du metus domisi ir padeda, esant būtinybei, spręsti iškilusias savarankiško gyvenimo problemas.

### **3 skyrius. BUVUSIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ GLOBOTINIŲ SAVARANKIŠKO GYVENIMO TYRIMAS**

#### **3.1. Tyrimo metodika**

Apklausa – viena iš populiariausių duomenų rinkimo technikų. ApklaUSDOS būdu tiriamos visuomenės nuomonės, požiūriai, nuostatos, poreikiai ir kt. Anketomis (apklaUSDOS metodas) atskleidžiamos rūpimos socialinių bei pedagoginių reiškinių tendencijos. Vienu metu gali būti apklausta daug žmonių ir surinkta daug duomenų, tai ypač svarbu socialiniams reiškiniams apibūdinti (Kardelis, 2000).

Anketinės apklaUSDOS gali būti: žodinės ir raštiškos, vienkartinės ir daugkartinės, akivaizdžios ir neakivaizdžios, individualios ir grupinės. Anketa – tai klausimų, jungiančių tyrėjo siekį iširti socialinį reiškinį ar procesą, visumą (Merkys, 1995).

Anketos sudarytos iš kelių dalių: įvadinė, demografinių duomenų ir pagrindinės. Įvadinėje anketos dalyje respondentai supažindinami su tyrimo tikslu, apibrėžiama respondentų kategorija, pateikiamos anketos pildymo instrukcija. Demografinių duomenų dalis apima informaciją apie

respondentų amžių, lytį. Pagrindinė dalis atspindi su tyrimo turiniu ir tikslu susijusius duomenų klausimus.

Anketoje gali būti naudojami atviro, uždaro ir pusiau uždaro tipo klausimai (Tidikis, 2003). *Atviri* klausimai numato laisvos formos atsakymą. Pateikiant šio tipo klausimus galima gauti pilną informaciją, tačiau gaunama informacija yra kokybinė, todėl didelės apimties apklausose tokių klausimų skaičius turėtų būti minimalus. *Uždari* klausimai numato eilę paruoštų atsakymų. Išrenkamas tas, kuris atitinka apklausiamojo nuomonę.

Tyrimas buvo atliekamas anketinės apklausos metodu, buvusių vaikų globos namų auklėtinių apklausai atlikti parengta pusiau uždaro tipo anketa, kuri sudaryta iš 20 uždaro ir 3 atviro tipo klausimų (žr. 1 priedą). Atsakydami į atviro tipo klausimus, respondentai gali išreikšti savo nuomonę apie lavinamus socialinius įgūdžius vaikų globos namuose, apie nuosavo būsto įgijimą, šeimos kūrimą. Formuluoju klausimus, būtina atsižvelgti į respondentų auditoriją.

Svarbus apklausos kokybinis rodiklis – anketų grįžtamumo tvarka, t.y. koks procentas anketų grįžo po pildymo. Anketos buvusiems vaikų globos namų auklėtiniams perduotos tiesiogiai per socialinius darbuotojus dirbančius vaikų globos įstaigose.

Siekiant išsiaiškinti, koks socialinių darbuotojų dirbančių vaikų globos namuose, vaidmuo rengiant globotinius savarankiškam gyvenimui, parengta pusiau uždaro tipo anketa, kuri sudaro 10 uždaro ir 3 atviro tipo klausimus (žr. 2 priedas). Atviro tipo klausimais siekiama išsiaiškinti, kokie teigiami, neigiami veiksniai lemia vaikų globos namų globotinių socializacijos procesą, bei kokie socialinio darbo metodai padeda globotiniams socializacijos procese.

Anketą sudaro 7 blokai:

- buvusių vaikų globos namų auklėtinių demografiniai duomenys: 21, 22, 23, 24.
- buvusių vaikų globos namų auklėtinių šeimyninė padėtis: 7, 8, 9, 10.
- buvusių vaikų globos namų auklėtinių pajamos: 15, 16, 17, 18, 19.
- buvusių vaikų globos namų auklėtinių darbas: 11, 12, 13.
- buvusių vaikų globos namų auklėtinių būstas: 3, 4, 5, 6.
- buvusių vaikų globos namų auklėtinių išsimokslinimas: 14, 20.
- buvusių vaikų globos namų auklėtinių rekomendacijos vaikų globos namams: 1, 2.

Anketoje pateikti 3 atviro tipo klausimai, į kuriuos atsakydami, buvę vaikų globos namų auklėtiniai, pateikia pasiūlymus apie globos namuose augančių globotinių paruošimą savarankiškam gyvenimui, leidžia buvusiems auklėtiniams išsakyti savo nuomonę apie nuosavą būstą, šeimos sukūrimą.

Demografinių duomenų apie respondentus, buvusių globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo sunkumus, žinių, sugebėjimų trukumą, socialinių darbuotojų teikiamą pagalbą, metodus, jų reikšmingumą, bendradarbiavimo su socialiniais partneriais, globotinių socializacijos procesą, nustatymui pasirinktos nominalinės bei ranginės ir intervalinės skalės.

Buvusių globos namų auklėtinių ir socialinių darbuotojų apklausa vyko nuo 2010 m. sausio - 2011m. kovo mėn. Naudota atsitiktinė (patogioji) imtis (Kardelis, 2002). Generalinę skalę sudaro 150 buvusių vaikų globos namų auklėtinių ir 75 socialiniai darbuotojai dirbančių vaikų globos namuose.

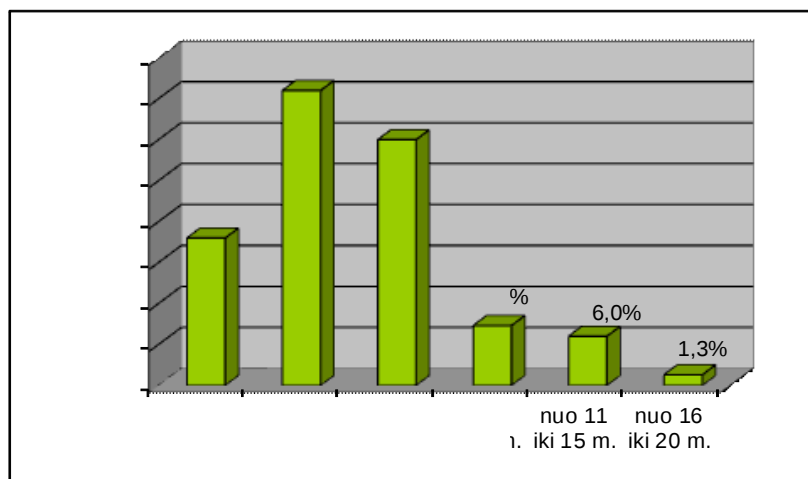
### 3.2. Tyrimo imtis

#### 3.2.1. Buvę vaikų globos namų auklėtiniai

Tyrimė dalyvavo buvę vaikų globos namų auklėtiniai iš Raseinių, Kuršėnų, Kėdainių „Saulutė“, Antazavės, Plungės vaikų globos namų.

Tyrimė dalyvavo 58% (n=87) vyrai/jaunuoliai ir 42% (n=63) moterys/merginos. Didžioji dalis respondentų yra 18-24 metų – 105 (70%), 31 jaunuolis - 25-28 metų (20,7%), 9 apklausos dalyviai 29-32 metų (6%), 4 respondentams 33-38 metai (2,7%).

Tyrimo duomenys atskleidė, kad didžioji dalis vaikų globos namų auklėtinių savarankiškai gyvena 3 metus (n=54), 7 metus (n=46), 10 metų - (n=11), 15 metų - (n=6) ir 20 metų (n=2), iki vienerių metų, tik palikę globos instituciją (n=27) respondentai. Jaunuolių savarankiško gyvenimo laikotarpis pateikiamas 1 paveiksle.

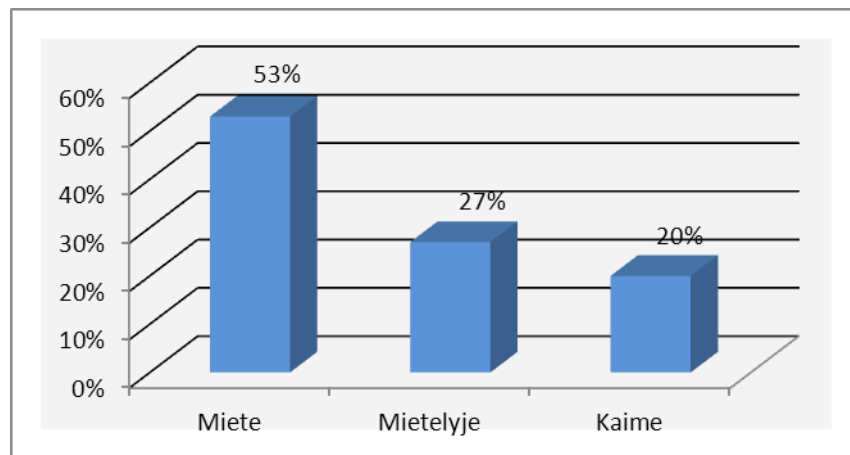


**1 pav.** Jaunuolių savarankiško gyvenimo laikotarpis, %

Buvusių vaikų globos namų savarankiško gyvenimo stažas - iki 20 metų.

Palyginus respondentų pasiskirstymą pagal gyvenamąją vietovę, stebimas didesnis tyrimė dalyvavusių respondentų procentas, gyvenančių mieste, nei miestelyje ar kaime. Daugiau jaunuoliai renkasi gyventi mieste, nes didesnė galimybė susirasti gyvenamąjį plotą, didesnės

darbo paieškos galimybes. Respondentai pagal gyvenamąją vietovę pasiskirstė sekančiai: mieste - 79, miestelyje – 41, kaime – 30. Jaunuolių pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę pateikiamas 2 paveiksle.

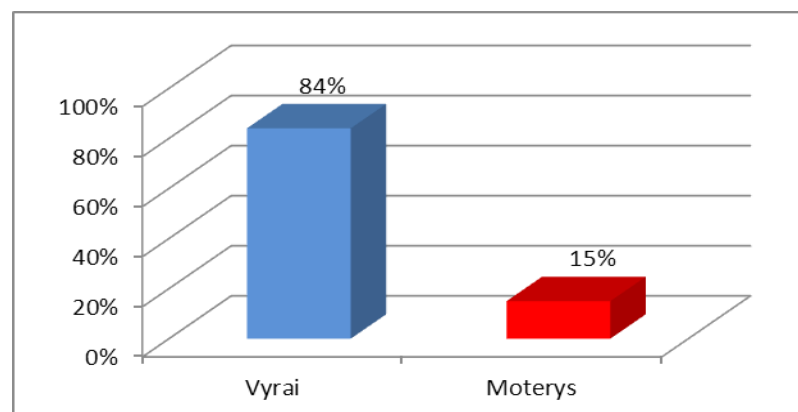


**2 pav.** Jaunuolių pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę, %

### 3.2.2. Socialiniai darbuotojai

Į pateiktas anketas, norint išsiaiškinti socialinių darbuotojų vaidmenį globotinių pasirengimo savarankiškam gyvenimui procese, atsakė socialiniai darbuotojai dirbantys Raseinių, Kuršėnų, Kėdainių „Saulutė“, Antazavės, Plungės vaikų globos namuose.

Tyrime dalyvavo 15 % (n=12) vyrų ir 84 % (n=63) moterų. Duomenys pateikti 3 paveiksle.

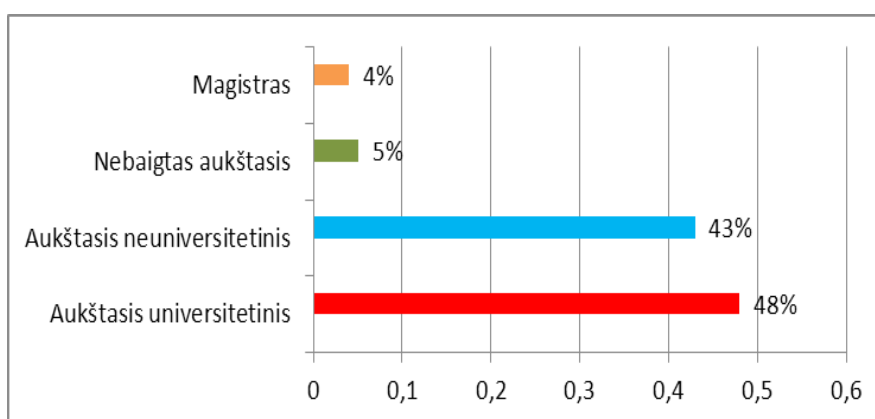


**3 pav.** Respondentų lytis, %

Didžioji dalis specialistų dirbančių vaikų globos institucijose – moterys, tačiau stebimas ir nedidelis procentas vyrų. Vadinasi berniukai, gyvenantys vaikų globos namuose, turi galimybę perimti „vyrišką“ bruožų, matomą pavyzdį, kuriuo gali sekti.

Didžioji dalis soc. darbuotojų dirbančių yra 30-39 metų – 33 (44 %), 30 darbuotojų – 40 - 49 metų (40 %), 12 apklausos dalyvių 20-29 metų (16%).

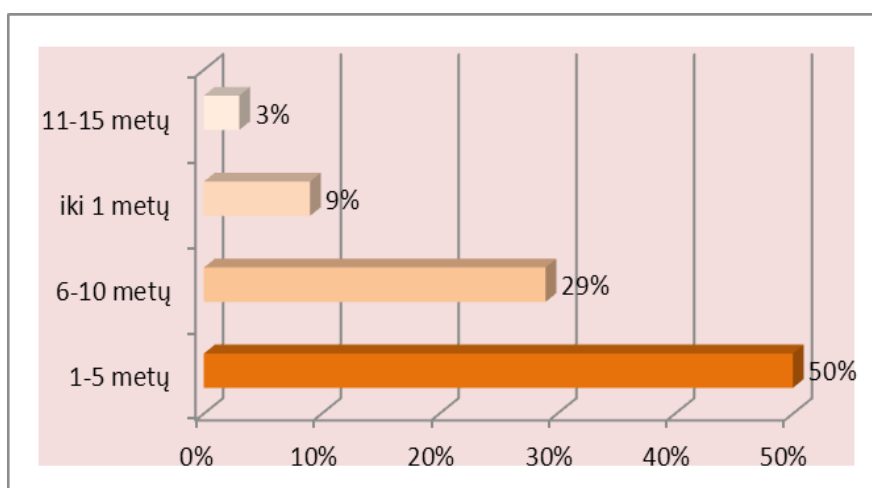
Visose tirtose vaikų globos institucijose dirba socialiniai darbuotojai, turintys aukštąjį universitetinį pedagoginį (48%) išsilavinimą, kiek mažesnis skaičius (43%) aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą. Duomenys pateikiami 4 paveiksle.



**4 pav.** Respondentų išsilavinimas, %

Dalis apklaustų turi ne tik aukštąjį neuniversitetinį, aukštąjį universitetinį, tačiau yra baigę magistrantūros studijas (4%).

Socialinių darbuotojų darbo stažas vaikų globos namuose pasiskirstė taip:



**5 pav.** Socialinių darbuotojų darbo stažas, %

Tiesiogiai su vaikais socialinį darbą globos institucijose dirba dauguma 30-39 metų darbuotojai, kurių darbo stažas toje pačioje institucijoje yra 1- 5. Specialistų darbo stažas nėra

didelis todėl, kad remiantis LR Socialinių paslaugų įstatymu (2006), per 5 metus nuo įstatymo pateikimo, dirbti socialiniu darbuotoju (po 2011m. liepos 1 d.) turi teisę asmenys, įgiję socialinio darbo ar jam prilygintą išsilavinimą.<sup>1</sup> Dėl socialinio darbo išsilavinimo nebuvimo, vyresni darbuotojai palieka darbo vietas, todėl vaikų globos namuose socialinių darbuotojų amžius jaunėja ir darbo stažas neilgas.

Vaikų globos institucijose dirba ir vyresnio amžiaus darbuotojai, turintys 11-15 metų darbo stažą. Ilgametis darbas turi teigiamą ir neigiamą puses. Teigiama yra tai, kad gyvenimiška patirtis ir ilgas darbo stažas padeda geriau suprasti įvairias situacijas, vaikus, priimti išmintingus sprendimus su aiškiu atsakomybės suvokimu. Iš kitos pusės, vaikai mieliau bendrauja, draugauja ir lengviau pasitiki bei pasiduoda jaunų žmonių įtakai, nes jie komunikabilūs, išradingi, kupini naujų idėjų ar net netradicinėmis veiklomis, užimtumu sudomina globotinius, taip pelnydami jų pasitikėjimą ir draugystę.

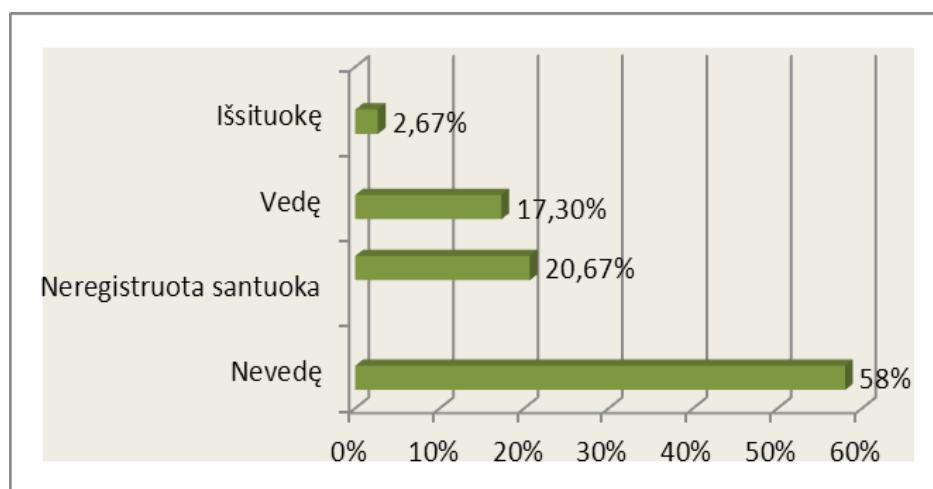
---

<sup>1</sup> <http://www.socmin.lt>.(žiūrėta 2011- 04- 25)

### 3.3. Buvusių vaikų globos namų auklėtinių tyrimo duomenų analizė

#### 3.3.1. Šeimyniniai santykiai ir vaikai

Tyrimo duomenų analizę (duomenys pateikiami 6 paveiksle) pradėsime buvusių auklėtinių šeimynine padėtimi.



6pav. Respondentų šeimyninė padėtis, %

Didžioji dalis buvusių vaikų globos namų auklėtinių yra 18-24 metų amžiaus, tačiau 58% jų nevedę, todėl galima teigti, kad jaunuoliai, šeimos modelio nesuvokimo, dėl nebrandumo santuokai, amžiaus, materialinės padėties, būsto neturėjimo ar kitų priežasčių dar nepasirengę kurti šeimą.

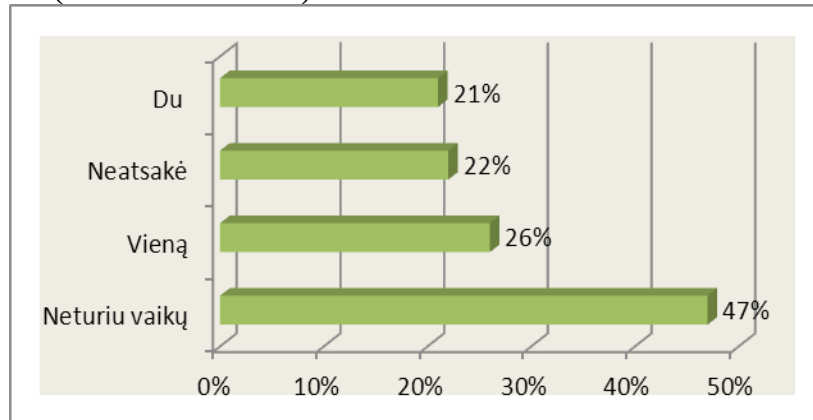
Tačiau tyrime dalyvavo ir respondentai kurie yra materialiai apsirūpinę, gyvena sukūre šeimas ir augina vaikus.

Šiuolaikinėje visuomenėje dažnai sutinkamos šeimos, neįteisintos santuokinių ryšių tarp partnerių, gyvena neregistruotoje santuokoje ir augina vaikus. Tyrimo duomenys parodė, kad palyginti nedidelis procentas jaunuolių (20,67%) gyvena neregistruotoje santuokoje.

Galima teigti, kad santuoka neįteisinama dėl materialinio išskaičiavimo, nes vienišos, nedirbančios mamos už vaiko priežiūrą gauna, kad ir menką (90 lt.), kol vaikui sukaks trys metai, valstybės paramą<sup>2</sup>.

Tyrimo rezultatai parodė, kad 70 respondentų neturi vaikų, 26 – augina vieną vaiką, du vaikus – 21 šeima, neatsakė 33 respondentai. Duomenys apie respondentų šeimose vaikų skaičių pateikti 7 paveiksle

<sup>2</sup> <http://www.sodra.lt> (žiūrėta 2011- 04- 25)



7pav. Vaikų skaičius respondentų šeimose, %

Apibendrinant gautus duomenis, galima daryti prielaidą, kad jaunuoliai sukūre šeimas atsargiai žiūri į tėvystę ir motinystę, nėra pasirengę auginti ir auklėti vaikus. Tam gali turėti įtakos vaikystėje matyti šeimos santykiai, aplinka kurioje gyveno, todėl nenoras sekti neigiamais savo biologinių tėvų pavydžiais įtakoja būsimą tėvystę ir motinystę.

Respondentų nuomone tinkamiausias amžius kurti šeimą merginai 68% (n=102) -18-24 metai, vaikinui - 48,7% (n=73) - 24-26 metai. Šeimos kūrimas, respondentų nuomone, „rimtas žingsnis“ ir jį žengti „turi tik subrendę žmonės“. Galima teigti, kad jaunuoliai, įvardinę vyresnį

amžių santuokai, galvojo ir apie materialines galimybes: nusistovėjusias gyvenimo sąlygas, būsto įsigijimą, geriau apmokamą darbą. Atlikus statistinę duomenų analizę, statistiškai reikšmingų skirtumų nėra.

Didžioji dalis jaunuolių dar nepasiruošę kurti šeimą, nes „iš pradžių reikia baigti mokslus“(15), „šiuo metu per anksti“ (12) „apie tai negalvoja“(12), „pirma reikia susikurti gyvenimo pamatą“ (8), kiti mano, kad vedybinis gyvenimas yra „nuobodus“ (15), kad tai „įsipareigojimas visam gyvenimui, kuriam dar nepasiruošę“, „labai svarbus atsakingas įsipareigojimas, kurio nežada dar pradėti“

Apžvelgiant respondentų nuomonę apie vedybinį gyvenimą, stebimas ir teigiamas požiūris „puiku, nuostabu, kai du žmonės myli vienas kitą“ (15), pasitaikė ir nuomonės, kad vedybinis gyvenimas „geras, nes jei norėsim išsiskirti negalėsime. Skyrybos brangiai kainuoja“, Vadinasi, kuriant šeimą jaunuoliai akcentuoja ir materialinę gerovę. Jie suvokia savo jausmus ir poreikius, nes vedybinis gyvenimas – tai „atsakomybės prisiėmimas ne tik už save, bet ir už šalia esančius asmenis“ „jaukus, atsakingas, bei šiltas“. Kaip matome apie vedybinį gyvenimą respondentų nuomonės įvairios. Respondentų nuomonės pateikiamos 1 lentelėje.

1 lentelė

**Buvusių globos namų auklėtinių požiūris į vedybinį gyvenimą**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių dažnumas	Subkategoriją patvirtinantys teiginiai
Jausmų ir poreikių suvokimas	Asmenybės tobulėjimas	16	„puiku, šaunu, gal ir gerai, kai du žmonės myli vienas kitą“. „atsakomybės prisiėmimas ne tik už save, bet ir už šalia esančius asmenis“
	Įsipareigojimas, Atsakingumas, Stabilumas.	18	„gražus, bet įpareigojantis „jaukus, atsakingas, bei šiltas“, „tai suteikia stabilumo gyvenime“
Šeimos trūkumas	Šeimyniniai santykiai	24	„turėti savo šeimą“,
Išsilavinimo planavimas	Mokyklos baigimas	15	„kol nebaigsiu mokslų apie tai negalvoju“,
Abejonės	Nepasirengimas Santuokai.	6	„ilgai svarstytas apsisprendimas“,
		2	„tik subrendę žmonėms gali tam ryžtis“,
		12	„man šiuo metu anksti“.
	Nepasitikėjimas materialine gerove.	1	„geras, nes jei norėsim išsiskirti negalėsime. Skyrybos brangiai kainuoja“,



	Neapsisprendimas	17	„kol kas apie tai negalvoju“,
		6	„kol kas nebūtinai“
Neigiamas požiūris	Nepriimtinas	8	„nesąmonė“,
		6	„nuobodus“,
		6	„neturiu nuomonės“,
	Nėra būtinybės	4	„galima gyventi nesusituokus“,
Atsakomybės baimė	Baimė įsipareigoti	3	„labai svarbus atsakingas įsipareigojimas, kurio nežadu dar pradėti“
			„įsipareigojimas visam gyvenimui, kuriam aš dar nepasiruošęs“
Vedybinio gyvenimo apibūdinimas	Savarankiškumo stoka	3	„sunkus, labai savarankiškas“.
	Įsipareigojimo baimė	3	„nelengvas įsipareigojimas“
		Viso: 150	

Apibendrinant galima teigti, kad didžioji dalis respondentų gyvena vieni, nes neturi artimų giminaičių, tėvų arba nenori su jais palaikyti artimų ryšių dėl patirtų negatyvių pavyzdžių vaikystėje.

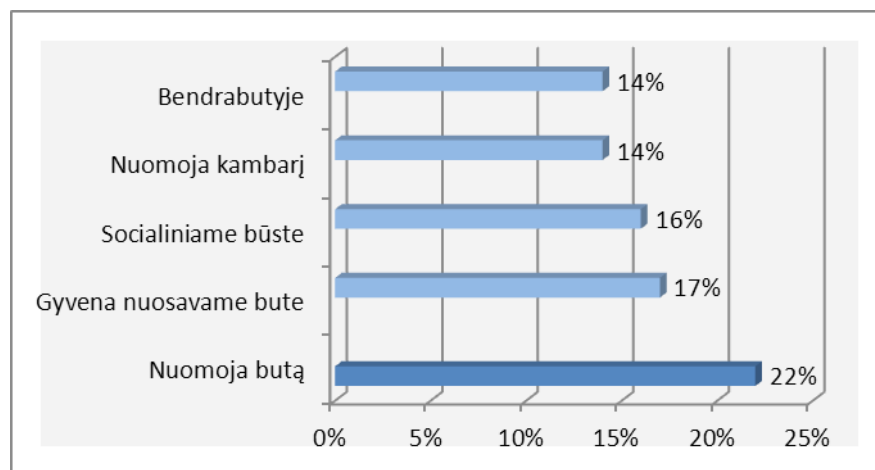
Jaunuolių, užaugusių vaikų globos namuose, nuomone, vedybinis gyvenimas - tai rimtas žingsnis, ir į tai jie nežiūri lengvabūdiškai, supranta atsakomybę, sunkumus ir pasekmes su kuriais gali susidurti sukūrus šeimą. Galima tvirtinti, kad jaunuoliai augę vaikų globos namuose turi pozityvų šeimos modelį, formuoja ir kuria šeimą pagal visuomenėje priimtas vertybes, geba prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, moka rūpintis artimu žmogumi.

### 3.3.2. Socialinės garantijos

Kiekvienas žmogus yra visuomenės dalis, kurioje gyvena. Jis yra integruotas į visuomenės struktūrą, užima joje tam tikrą padėtį, laikosi ir turi atitinkamas teises ir pareigas, naudojami socialinėmis garantijomis. Tačiau iš globos institucijų išėjusių auklėtinių ateitis nėra užtikrinta. Jaunuolis, išėjęs iš globos institucijos, yra aprūpinamas būstu vadovaujantis Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymu gauti vienkartinę išmoką būstui įsigyti(2008). Asmenims, kuriems buvo nustatyta vaiko globai (rūpyba), pasibaigus jai dėl pilnametystės, emancipacijos ar santuokos sudarymo, skiriama vienkartinė 50 bazinių socialinių išmokų dydžio, o nuo 2009 m. sausio 1 d. - 75 bazinių socialinių išmokų (9750 lt.) dydžio išmoka įsikurti. Vienkartinė išmoka įsikurti gali būti panaudota: būstui (gyvenamosioms patalpoms) pirkti; sumokėti daliai paskolos

būstui statyti arba pirkti; būsto nuomai; mokesčiams už nuomojamojo ar nuosavybės teise turimo būsto komunalines paslaugas; baldams, buitinei, vaizdo ir garso technikai, namų apyvokos reikmenims, vienam asmeniniam kompiuteriui įsigyti. Visa pinigų suma įsikūrimui neišmokama, nes ne visi jaunuoliai geba racionaliai pasinaudoti gaunama valstybės finansine parama. Išmoką mokama dalimis, priklausomai nuo to ką buvęs auklėtinis perka.

Pagal esamas nekilnojamojo turto (būsto) kainas rinkoje stebima, kad įsikūrimo pašalpos būstui nusipirkti ar ilgesnį laiką nuomotis nepakanka. Dalis tyrime dalyvavusių jaunuolių šiuo metu gyvena iš privačių asmenų nuomojamame bute (n=33) ar kambaryje (n=21). Kad, gyvena nuosavame būste nurodė 25 respondentai, iš savivaldybės nuomojasi būstą 24 apkaustieji, bendrabutyje gyvena 24 respondentai (žr. 8 paveikslą). Atlikus statistinę duomenų analizę statistiškai reikšmingų skirtumų nėra.

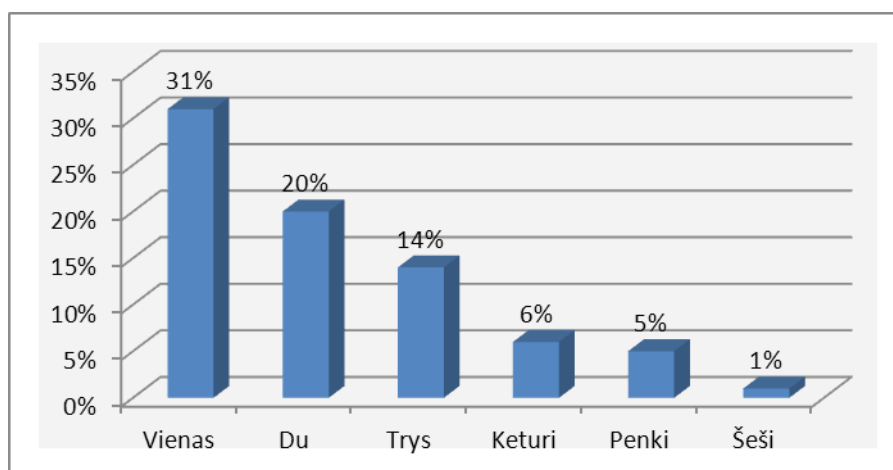


**8 pav.** Jaunuolių gyvenamasis būstas, %

Apibendrinant, galima teigti, kad globos institucijoje užaugusiam jaunuoliui, kuriam sukako aštuoniolika metų, apsirūpinimas būstu yra viena iš didžiausių problemų, kadangi globos institucija nėra ilgiau įsipareigojusi rūpintis jaunuoliu ir tenkinti jo poreikius. Daug buvusių vaikų globos namų auklėtinių patiria sunkumų pereidami nuo gyvenimo globos institucijoje prie savarankiško gyvenimo savo būste. Šie sunkumai yra sąlygojami įvairių veiksnių – labai didelės nuomos kainos, menka ir nepakankama nuomojamo būsto pasiūla, šeiminių nenoras nuomoti būstą jauniems asmenims, neturintiems stabilų pajamų šaltinio. Dėja, yra pastebimi ir tam tikri neigiami stereotipai apie globos institucijoje augusius asmenis, tai taip pat gali būti kliūtimi susirandant būstą. Atsižvelgiant į apgyvendinimo klausimų sprendimo būtinumą, tikslinga tobulinti teisės aktus, reglamentuojančius socialinio būsto nuomos sistemą.

Dalis tiriamųjų nurodė kitus gyvenamosios vietos variantus: yra atvejų (3), kad jaunuoliai apsigyvena pas senelius, du respondentai šiuo metu tarnauja savanoriais Afganistane, pas uošvių gyvena (1), atlieką bausmę įkalinimo įstaigoje (4), gyvena užsienyje (2) sukūrę šeimas, ir, 2 grįžo gyventi į globėjų šeimas, kurie juos globojo iki pilnametystės (2), apsigyveno, pas svarankiškus gyvenimus susikūrusius brolius ar seseris (5), neturėdami kur eiti sulaukus pilnametystės, pastogę ir darbą rado pas ūkininką (2), grįžo gyventi pas biologinius tėvus (5).

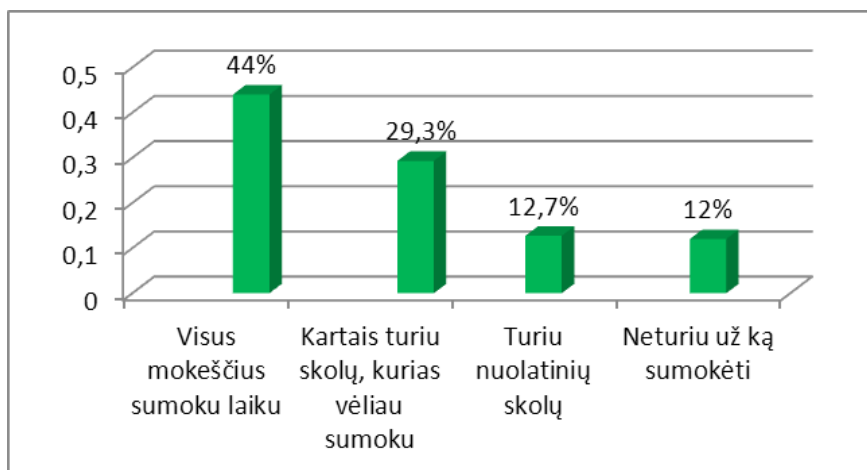
Tyrimu nustatyta, kad beveik 31,3%, (n=47) respondentas, kad gyvena vienas, dviese gyvena 14%, (n=21) trise 20% (n=31) iš keturių asmenų šeima susideda 6%, (n=9) penkių asmenų šeimoje gyvena 4,7% (n=7), šešių asmenų šeimoje gyvena 1,3% (n=2) respondentai (žr. 5 paveikslą). Tyrimo duomenys rodo, kad statistiškai reikšmingo ryšio tarp buvusių vaikų globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo tarpsnio ir asmenų skaičiaus, gyvenančių kartu, nėra.



**9 pav.** Asmenų gyvenančių kartu skaičius, %

Galima daryti prielaidą, kad didžiausias procentas jaunuolių (31%) gyvena vieni, nebūtinai su dar vienu asmeniu, tačiau respondentai, 7-10 metų gyvenantys savarankiškai, susikūrė gerą, stabilų materialinį gyvenimą ir gyvena didenėse šeimose, kartu su broliais, seserimis, seneliais ar biologiniais tėvais.

Atlikus duomenų analizę apie būsto išlaikymą, galima konstatuoti, kad 44% (n=66) respondentų neturi skolų ir mokesčius už būstą sumoka laiku, 29,3% (n=44) kartais turi skolų, kurias vėliau sumoka, 12,7% (n=19) buvusių vaikų globos namų auklėtinių turi nuolatinių skolų už būstą. 12% respondentų neturi lėšų užsimokėti už būstą. Statistiškai reikšmingo ryšio tarp buvusių vaikų globos namų auklėtinių būsto išlaikymo ir materialinės padėties nėra. (žr.10 paveikslą).



10 pav. Būsto išlaikymas, %

Apie nuosavą būstą respondentai išsakė savo mintis. Jiems nuosavas būstas tai, „kaip didžiausią svajonę“ 4,7% (n=46), kad nuosavo būsto turėjimas yra „stabilumas, gyvenimo pamatas“ 17,3% (n=26). Jaunuolių nuomone, norint turėti nuosavą būstą pirma reikia turėti „gerą darbą, kad jį galėtum išlaikyti“. Apklaustos dalyviai nori turėti nuosavą būstą, tačiau ir suvokia, kad jo įsigijimas ir išlaikymas reikalauja daug lėšų.

3 lentelė

Respondentų nuomonė apie nuosavą būstą

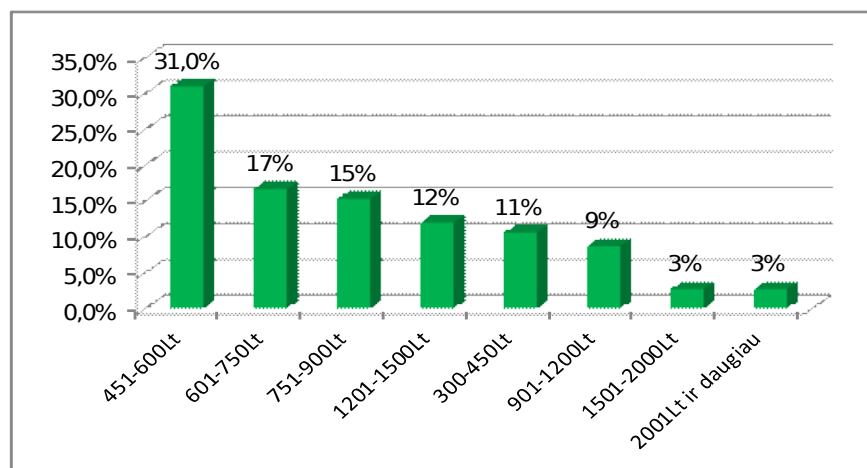
Kategorija	Subkategorija	Teiginių dažnumas	Subkategoriją patvirtinantys teiginiai
Materialinės padėties gerinimas	Kliūčių ir baimių įveikimo būdai	59	„didelis noras turėti, bet neužtenka lėšų įsigyti“
	Atsakomybės	4	„būti protingam, kad laiku sumokėtum visus mokesčius“
		5	„reikalaujantis atsakomybės jausmo“
Asmenybės tobulėjimas	Motyvacija	36	Svajonė, didžiausia laimė ir turtas”,
		9	įsipareigojimas, atsakingumas“,
		13	„puiku“,
	Tikslo siekimas	8	„siekti užsibrėžto tikslo“,
	Savarankiškumas	6	„būti savarankiškam ir nepriklausomam“, „papildomi malonūs rūpesčiai“,
	Saugumas	2	„yra gerai, nes niekas neišvarys“
Nuomonės neturėjimas		8	„niekada neturėsiu“.
		Viso: 150	

Apibendrinant, respondentų pateiktą požiūrį į nuosavą būstą, galima daryti prielaidą, kad jaunuoliai išėję iš globos namų, supranta, jog „reikia daug dirbti ir taupyti“, „būti protingam, kad laiku sumokėtum visus mokesčius“.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės įsakymu (2006m. gruodžio 7 d. Nr. X-963) nuo 2007 – 01 – 01 minimalus pragyvenimo lygis yra 130 Lt. Šiuo metu Lietuvoje neatskaičiavus mokesčių darbo užmokestis yra 800 Lt, arba apie 670 Lt „į rankas“.<sup>3</sup>

Tyrimo duomenys atskleidė, kad aštuonių respondentų vidutinės per tris mėnesius gautos pajamos siekia nuo 300 – 450 Lt, 47 respondentų pajamos – nuo 451-600 Lt. Respondentų pajamos per pastaruosius tris mėnesius pateiktos 11 paveiksle.

<sup>3</sup> <http://www.socmin.lt> (Žiūrėta 2011-04-25)



**11 pav.** Respondentų pajamos per pastaruosius tris mėnesius, %

Verta paminėti, kad dviejų respondentų dirbančių užsienyje, tarnaujančių savanoriais Afganistane pajamos siekia daugiau nei 2000 litų.

Jauni žmonės pradėdantys savarankišką gyvenimą, susiduria su daugybe sunkumų ir išbandymų. Dar gyvendami vaikų globos namuose jaunuoliai neturi galimybės išmokti pinigų valdymo ir planavimo būdų: kaip planuoti savo pajamas ir išlaidas, kaip taupyti ilgalaikiams tikslams, dažnai stokoja žinių apie būsto nuomą, išlaikymą ar kitas galimybes. Prekių ir paslaugų įvairovė neskatina taupyti.

Tyrimo dalyvavę jaunuoliai, nepriklausomai kokios jų pajamos, išleidžia daugiau pinigų nei kad uždirba 52,7%. (n=79) Tikėtina, kad ši tendencija paplitusi visuose jaunų žmonių sluoksniuose. Detaliai analizuojant respondentų atsakymus, jie daugiause skolinasi iš draugų 93,7%, (n=139) iš banko paėmę paskolą 4,% (n=6) savarankiškai gyvenantys vaikų globos namų auklėtiniai, už išsimokėtinai įsigytas prekes skolingi 10,7%, (n=16) už komunalinius mokesčius turi įsiskolinimą 8% (n=12) privatiems asmenims skolingi 19,3% (n=29).

Kategorijoje kita, jaunuoliai pažymėjo, kad yra skolingi „kameroms draugams“ 1,3%, (n=2) „antstoliams“ 2%, (n=3) turi problemų su teisėsauga, moka baudas vienas respondentas.

Apibendrinant, galima daryti prielaidą, kad jaunuoliai, įvertinę savo finansines galimybes, vengia skolintis iš bankų - skolinasi iš draugų ir pažįstamų. Kaip jau minėta, kad tik 4 % tiriamųjų išdrįso paimti iš banko paskolą.

Susipažinus su respondentų finansine padėtimi, verta išsiaiškinti, kokiems prioritetams pirmenybę teikia, savarankiškai gyvenantys, buvę vaikų globos namų auklėtiniai. Anketoje buvo pateikta dešimt teiginių, kurie respondentų pažymėti nuo svarbiausio iki mažiausiai svarbaus.

Paaiškėjo, kad pirmoje vietoje pasirenkama šeima ir pinigai. Antroje vietoje pagal svarbą, vienodas respondentų skaičius pasirinko darbą ir pinigus. Trečioje vietoje jaunuolių atsakymuose vyravo - pinigai. Ketvirtoje – profesija. Penktoje, šeštoje vietoje – sėmė. Septintoje vietoje – valstybės parama. Aštuntoje devintoje – pramogos. Paskutiniąją, dešimtąją vietą respondentai skyrė madingiems drabužiams. Pažymėtina, kad tris vietas iš eilės respondentai pasirinko pinigus. Respondentų pasirinktų teiginių pagal reikšmingumą atsakymai pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė

#### Respondentų požiūris į tam tikrus dalykus gyvenant savarankiškai

Svarbūs dalykai	Pasirinkimas									
	Pasirinkimo užimama vieta									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<b>Madingi drabužiai</b>	10	3	4	2	5	14	17	15	14	<b>61</b>
<b>Darbas</b>	27	<b>36</b>	31	20	5	6	8	2	10	4
<b>Pinigai</b>	<b>31</b>	<b>36</b>	<b>39</b>	17	17	3	2	6	1	1
<b>Pramogos</b>	1	6	2	11	4	13	27	<b>33</b>	<b>39</b>	16
<b>Sėkmė</b>	4	7	12	9	<b>26</b>	<b>25</b>	19	29	14	5
<b>Šeima</b>	<b>31</b>	11	24	17	18	21	13	5	4	5
<b>Profesija</b>	5	28	15	<b>40</b>	22	13	7	5	7	4
<b>Valstybės parama</b>	4	11	7	11	25	17	<b>28</b>	23	11	10
<b>Mokslas ir įgytos žinios</b>	29	10	11	14	20	21	13	13	14	9
<b>Draugai</b>	8	2	5	9	8	17	16	19	36	36

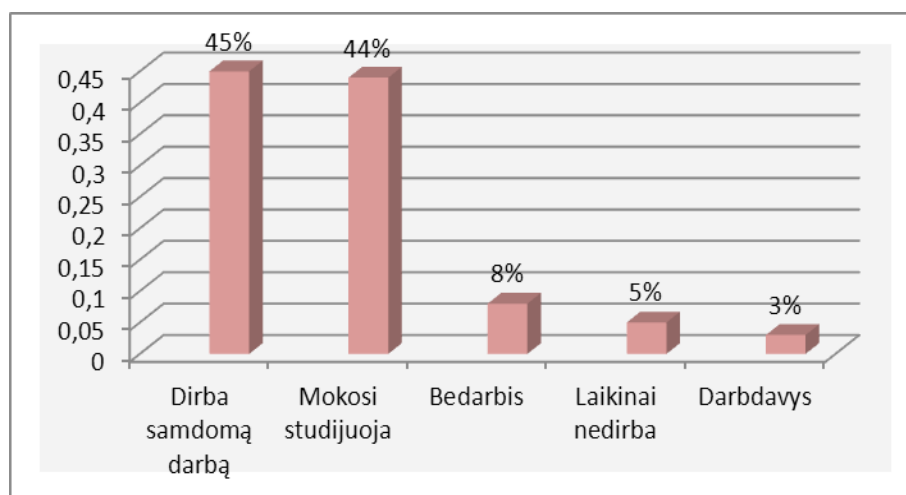
Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad labai svarbi šeima ir materialinė gerovė. Valstybės parama jaunuoliai naudojami mažai, daugiau savo darbu siekia užsitikrinti materialinę gerovę. Draugams skiriam tik devinta, dešimta vieta. Aprangai, madingiems drabužiams skiriamas mažiausias dėmesys. Verta paminėti, kad pagal respondentų pasirinkimą, pirmąją vietą taip pat užima mokslas ir įgytos žinios. Vadinasi, jaunuoliai geba atsirinkti jiems svarbius

prioritetus. Atsisako mažai reikšmingų dalykų gyvenime, o svarbiems skiria daugiausiai dėmesio ir pastangų.

### 3.3.3. Pagrindinis užsiėmimas ir profesija

Jaunuoliams, palikusiems vaikų globos institucijas yra sunkesnė socialinė adaptacija. Jiems sunkiau užmegzti pozityvius ir ilgalaikius ryšius su kitais asmenimis. Dalis iš jų nesugeba objektyviai įvertinti savo galimybes ir gebėjimus, neturi profesinės motyvacijos. Visa tai apsprendžia faktą, jog be tėvų užaugę asmenys sunkiau susiranda darbo vietą ir nesugeba konkuruoti su kitais asmenimis.

Buvę vaikų globos namų auklėtiniai darbo sferoje užima skirtingas pozicijas: nuo bedarbių (8%) ar laikinai nedirbančių (5%), darbdavių (3%). Duomenys pateikti 12 paveiksle.



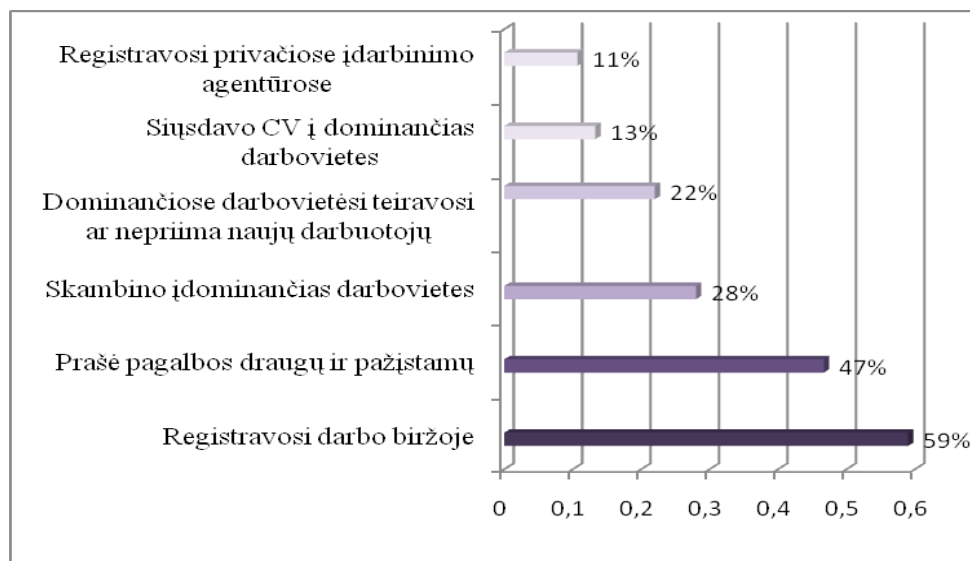
12 pav. Jaunuolių pagrindinis užsiėmimas, %

Dažnas vaikų globos namų globotinis neturi mokymosi motyvacijos, todėl nesiekia išsilavinimo ir ketina dirbti nekvalifikuotą darbą, kuriam nereikia ypatingo pasiruošimo. Pradėjęs gyventi savarankiškai, aiškėja, kad šių jaunuolių socializacijos procesas sutrikęs: dažnas jų asocialaus elgesio, linkęs prieštarauti visuomenėje priimtoms etikos normoms, elgiasi neapgalvotai, nemoka prisiimti atsakomybės už savo veiksmus ir pasėkmes. Tačiau vis dėlto, atlikus statistinę analizę tarp jaunuolių pagrindinio užsiėmimo ir profesijos statistiškai reikšmingų skirtumų nėra.

Pagal profesiją dirba tik 20% (n = 30) tiriamieji. Beveik vienodai pasiskirstė besimokantys (44%) ir dirbantys samdomą darbą (45%) respondentai.

Darbas ir materialinė gerovė, apklausos dalyvių nuomone, labai svarbūs dalykai. Vadinasi, jaunuoliai yra motyvuoti kuo greičiau susirasti darbą, taip pat ir pragyvenimo šaltinį. Apklausos dalyviai žino ir pažymėjo po keletą anketoje pateiktų teiginių apie darbo paieškos

būdas. Tai nuteikia pozityviai. Jaunuoliams nėra labai svarbu, kokį darbą dirbti, svarbus tik darbo užmokeščio dydis. Respondentų darbo paieškos būdai pateiki 13 paveiksle.



**13 pav.** Būdai, kuriais jaunuoliai ieškojo darbo, %

Darbo ir įsidarbinimo galimybių jaunuoliai ieško patys, viliasi kad, darbo paieškos laikotarpyje padės darbo birža ir draugai bei pažįstami.

Jaunuoliai ieškojo darbo visais įmanomais būdais, tai pažymi ir labai stiprūs koreliaciniai ryšiai (žr. 3 priede 1 lentelę).

Išanalizavus duomenis, paaiškėjo, kad didžioji dalis jaunuolių darbo ieškojo registruodamiesi darbo biržoje, kiti prašė pagalbos draugų, patys kreipėsi į juos dominančias darbovietes.

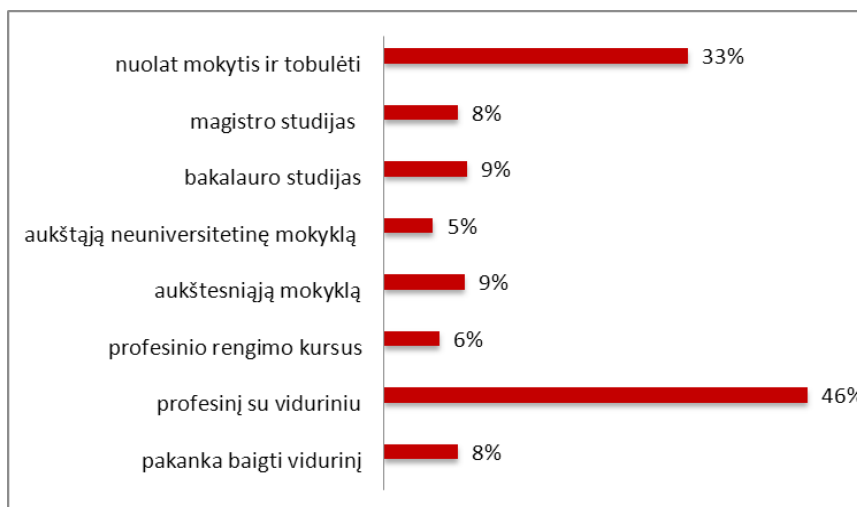
### 3.3.4. Išsimokslinimas

Šiuolaikinėje visuomenėje nuo įgyto išsilavinimo priklauso kompetencija, išmanymas karjera ir atlyginimas, pajamos, šeimos gerovė, santuokos sėkmė, vaikų ateitis. Išsilavinimas turi vis daugiau reikšmės žmogaus vertybių pasirinkimo skalėje.

Atsižvelgiant į jaunuolių, išėjusių iš globos institucijų, išskirtinę socialinę padėtį, yra numatomas jiems valstybės finansinės paramos teikimas, kol jie mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, profesinėje ar aukštojoje mokykloje ir pirmą kartą įgyja profesinę kvalifikaciją, bet ne ilgiau kaip iki 24 metų. Pagal Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymą (Žin., 1994, Nr. 89-1706; 2004, Nr. 88-3208) skiriama 4 minimalaus gyvenimo lygio dydžių globos (rūpybos) išmoka – 520 litų per mėnesį. Taigi šios valstybės mokamos išmokos, skatina jaunuolių, išėjusių iš globos institucijų, tolimesnį mokymosi procesą.



Atsakymų skalėje respondantai pažymėjo, jų nuomone, labiausiai tinkančius atsakymus koks išsilavinimo pakanka sėkmingam savarankiškam gyvenimui (žr. 14 paveikslą).



**14 pav.** Savarankiško gyvenimo sėkmė ir išsilavinimas, %

Gauti rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad išėjusiems jaunuoliams iš globos namų, svarbu įgyti pagrindinį/vidurinį išsilavinimą kartu su specialybe. Dažniausiai profesinės mokyklos pasirenkamos dėl to, kad nereikia mokėti už mokslą, moksleiviai aprūpinami bendrabučiu, o įstojus į aukštąją mokyklą tik pradėjusiam gyventi savarankikai jaunuoliui tektų pačiam stengtis susirasti bendrabutį ar kitą būstą, gauti papildomų lėšų studijoms ar pragyvenimui, kol mokosi. Bidvos, Gailienės (2010) teigimu, neįmanoma objektyviais faktais paaiškinti, dėl kokių priežasčių globos namų auklėtiniai renkasi profesines, o ne aukštąsias mokyklas, nors globos namuose jie gali gyventi iki 18 metų ir gauti valstybės paramą, jei studijuoja - iki 24 metų. Manytina, kad esminis veiksnys gali būti globos namuose dirbančių specialistų nuostatos. Tikėtina, kad jie netgi skatina greitesnį globotinių apsisprendimą ir orientuoja į žemesnio prestižo profesijas. Toks priverstinis pasirinkimas, sąlygojantis siaurą profesijų pasirinkimo spektrą dėl palankesnių gyvenimo ir pragyvenimo sąlygų, sumažina jaunuolių galimybes visapusiškai konkuruoti darbo rinkoje.

Tačiau, 20% (n=30) respondentų pažymi, kad svarbu „nuolat mokytis ir tobulėti“. Respondentai pripažįsta mokymosi visą gyvenimą svarbą ir nori mokytis.

Galima teigti, kad jaunuoliai užaugę vaikų globos namuose, turi pozityvią nuomonę apie mokslo naudą ir išsimokslinimą, tačiau siekti aukštesnio išsilavinimo trukdo sunki materialinė padėtis ir šalyje vyraujanti bedarbystė, kuri užkerta kelią asmenims, įgijusiems išsilavinimą, dirbti pagal turimą specialybę.

### 3.3.5. Pasiūlymai vaikų globos namams

Savarankišku ir suaugusiu netampama staiga. Kai kuriems jaunuoliams šis etapas yra sunkus ir pareikalauja daug jėgų bei užtrunka ne vienerius metus. Asmuo, išėjęs gyventi savarankiškai, turėtų mokėti prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, numatyti trumpalaikius ir ilgalaikius tikslus ir jų siekti. Kitaip sakant jis turi būti brandus pakankamą asmeninę ir socialinę kompetenciją turintis žmogus, gebantis įveikti gyvenimo sunkumus bei produktyviai veikti visuomenėje.

Norint sužinoti, respondentų nuomonę, kokie veiksniai skatintų globotinių sėkmingą savarankiško gyvenimo pasiruošimą, buvo prašoma pateikti pasiūlymų vaikų globos namuose vykdomam ugdymo procesui. Visus buvusių vaikų globos namų auklėtinių pasiūlymus galima priskirti vienai iš kategorijų (žr. 5 lentelėje)

5 lentelė

#### **Buvusių vaikų globos namų auklėtinių pasiūlymai vaikų globos namams**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių dažnumas	Subkategoriją patvirtinantys teiginiai
<b>Asmenybės tobulėjimas</b>	Saviraiškos skatinimas	23	„Daugiau laisvės, daugiau dirbti vaikams savarankiškai“.
	Savarankiškas sprendimų priėmimas	24	„Leisti patiems priimti sprendimus ir už juos atsakyti“
	Mokymosi pasiekimų kontrolė	23	„Kuo daugiau vaikus spausti prie mokslo, skatinti mokytis“.
	Šeimynų kūrimas	8	„Globos namus priartinti gyvenimui šeimoje“.
	Padrąšinimas	8	„Skatinti siekti užsibrėžto tikslo“.
	Pasiruošimas gyventi	14	„Viskas buvo gerai ir tinkamai paruoštas“.

	savarankiškai		
<b>Socialiniai ir buitiniai įgūdžiai</b>	Materialinė gerovė	10	„Sugebėjimo tvarkyti buitį ir apsirūpinimo gyvenamuoju plotu galimybes“

5 lentelės tęsinys

	Sveikata	8	„Kuo daugiau jiems sužinoti apie gyvenimo vertę“, „žinių apie sveikatos priežiūrą“.
	Teisinės žinios	32	„Daugiau dėmesio skirti žinių apie būsto, darbo, teisines problemas. Žinių, apie tai kur kreiptis iškilus sunkumams dėl darbo, gyvenamosios vietos, pašalpų“, „mokyti susirasti darbą, visus įmanomus būdus ir priemones kaip tai padaryti“, „labiau vaikus šviestų apie gyvenimą už valdiškų sienų ir kokie pavojai gali tykoti tikrovėje“, „sugebėjimo tvarkyti buitį ir apsirūpinimo gyvenamuoju plotu galimybes“

Išėjusiųjų iš vaikų globos namų nuomone, jie negalėjo rodyti iniciatyvos, patys priimti sprendimų, rūpintis savimi (drabužiais, maistu, laisvalaikio organizavimu ir pan.), stokojo žinių. Jaunuoliai siūlo globos namuose daugiau kontroliuoti mokymosi pasiekimus, suteikti daugiau globotiniams savarankiškumo, žinių apie būsto paiešką, kur kreiptis iškilus sunkumams dėl teisinių problemų. Išėjusieji iš globos namų, labiausiai akcentavo, kad globos namuose gyvenantiems reikia suteikti žinių apie profesijos pasirinkimo galimybes, darbo paieškos būdus, įsidarbinimo galimybes. Buvo ir pasiūlymas, kad mokytų „vertinti gyvenimą, nes su juo žaisti negalima“. Vadinasi, jaunuoliai užaugę vaikų globos namuose, trokšta savarankiškumo, nori patys tvarkyti savo pinigus, išbandyti jėgas ir kt.

Apibendrinant galima teigti, kad globotiniams gyvenant globos namuose buvo nepakankamai kryptingai organizuojamas laisvalaikis, skurdi užimtumo formų pasiūla bei įvairovė, formalus globotinių veiklos organizavimas pagal suaugusiųjų sudarytas programas apribojo galimybę jaunuoliams ir vaikams semtis patirties iš gyvenimo ir tuo pačiu stabdė jų socialinių įgūdžių formavimąsi.

### 3.4. Socialinių darbuotojų tyrimo rezultatai

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006) socialinio darbuotojo veikla apibūdinama kaip veikla, padedanti asmeniui, šeimai spręsti savo socialines problemas pagal jų galimybes ir jiems dalyvaujant, nežeidžiant žmogiškojo orumo ir didinant jų atsakomybę, pagrįstą asmens, šeimos ir visuomenės bendradarbiavimu.

### 3.4.1. Vaidmuo globos procese

Pagrindinis socialinio darbuotojo tikslas vaikų globos namuose – „užtikrinti vaiko priežiūrą ir auklėjimą, kad jis galėtų augti, vystytis ir tobulėti. Vaiko kultūrinės, socialinės ir pedagoginės aplinkos pažinimas, kuo išsamesnė informacija apie šeimos veiksmus padėtų teisingai išvelgti vaiko individualybę ir atskiras jo psichikos savybes“ (Kvieskienė, Indrašienė, 2008).

Tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų 90,7% (n=68) nuomone, jų svarbiausias vaidmuo vaiko globos procese - tai paruošti vaiką savarankiškam gyvenimui. 57,3% (n=43) darbuotojų mano, kad labai svarbu užtikrinti globotinio auklėjimą ir priežiūrą, kuri atitiktų amžių, sveikatą ir išsivystymą.

Virbalienė, Žebrauskaitė (2007), Židžiūnaitė, Merkys, Jonušaitė (2003), domėdamiesi socialinio darbuotojo veikla, apibūdina ją kaip tarpininką, kuris sprendamas globotinių problemas, pirmiausia pagal savo galimybes užsibrėžia problemų sprendimo tikslus, uždavinius, numato darbo būdus bei priemones, ir susisiečia su globotinio aplinkos sistema.

### 3.4.2. Funkcijos vykdant vaiko globą

Pirmaeilis socialinio darbuotojo uždavinys vaikų globos įstaigoje – suteikti pagalbą globotiniui toje situacijoje, kai socialiniai, psichologiniai, ekonominiai ar kultūriniai barjerai trukdo jam realizuoti savo potencines galimybes, įgyjant reikiamą išsilavinimą ir išsiauklėjimą. Šia pagalba socialinis darbuotojas teikia sąveikaudamas su globotiniu, jo artima aplinka (šeima, mokykla) ar sociumu (Leliūgienė, 1997).

Tyrime dalyvavusieji socialiniai darbuotojai 100%, (n=75) vienareikšmiškai įvardijo, kad svarbiausia vaikų globos namų funkcija - užtikrinti globotinių fizinių ir psichologinių saugumą, vadinasi socialinio darbuotojo pareiga vaikų globos įstaigoje – paveikti ne vien vaiką, bet ir jo mikro aplinką, tuos žmones, aplinkybes, kurios turi įtakos vaikui. Respondentų atsakymai apie svarbiausias vaikų globos funkcijas pasiskirstė taip (žr. 6 lentelėje).

6 lentelė

**Vaikų globos namų funkcijos, specialistų požiūriu**

Teiginys	Atsakymai		
	%		
	svarbios	mažai svarbios	nesvarbios
Užtikrina globotinių fizinių ir psichologinių saugumą	100%	0,0%	0,0%

Rūpinasi globotinių sveikata.	96%	4%	0,0%
6 lentelės tęsinys			
Organizuoja globotinių laisvalaikį, atsižvelgiant į amžių, sveikatą, išsivystymą bei pomėgius	89,3%	9,3%	1,3%
Palaiko ryšius su biologine globotinio šeima ir asmenimis paimančiais globotinius į savo šeimą, savaitgaliais, atostogų ir švenčių dienomis.	36%	50,7%	13,3%
Rengia globotinius savarankiškam gyvenimui ir darbui šeimoje, visuomenėje.	94,7%	5,3%	0,0%
Sprendžia klausimus susijusius su globotinių interesais, bendradarbiauja su suinteresuotomis valstybės ir vietos savivaldos institucijomis	76%	22,7%	1,3%
Pradėjus gyvenimą savarankiškai informuoja, konsultuoja globotinius iki 2 metų.	97,3%	1,3%	0,0%
Palaiko ryšius su biologine globotinio šeima ir asmenimis paimančiais globotinius į savo šeimą, savaitgaliais, atostogų ir švenčių dienomis.	36%	50,7%	13,3%

Socialinių darbuotojų manymu, svarbu rūpintis globotinių sveikata (n=73). Daugiau nei pusė respondentų (n=67) mano, kad visą gyvenimo laikotarpį vaikų globos namuose, globotiniui būtų organizuojamas laisvalaikis atsižvelgiant į vaiko amžių, pomėgius, sveikatos stovį. Mažai svarbia funkcija vykdant vaiko globą įvardintas darbas su biologine globotinio šeima (n=38). Kaip parodo tyrimo duomenys, specialistai atlieka daugybę funkcijų. Socialinis darbuotojas globos įstaigoje yra pagrindinis socializacijos proceso koordinatorius ir veikėjas. Aišku, kad pirmiausia jis siekia, kad aplinka būtų saugi globotiniui, skatintų iniciatyvą, saviraišką, kūrybiškumą. Darbuotojai (n=74) teigia, kad jaunuoliui pradėjus gyvenimą savarankiškai juo dar porą metų domisi ir nepalieka likimo valiai. Labai svarbu užtikrinti palaikymą jaunuoliams jų savarankiško gyvenimo pradžioje. Tada jie jausis saugesni, žinodami, kad turi žmonių, į kuriuos gali kreiptis pagalbos ir patarimų įvairiais iškilusiais klausimais.

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima teigti, kad socialinio darbuotojo ir visos komandos veikla yra nukreipta į siekimą suteikti globojamam vaikui socialines paslaugas, leidžiančias jam įgyvendinti savo teises ir visapusiškai vystytis.

### 3.4.3. Veiksniai trikdantys ir skatinantys vaiko globą

Analizuojant apklausos dalyvių atsakymus apie veiksnius trikdančius sėkmingą globotinių socializaciją vaikų globos namuose (n=29) įvardino, kad trūksta kvalifikuotų darbuotojų, menka materialinė bazė, per mažos patalpos, (n=13) respondentų pasisakė, kad per didelis globotinių

skaičius grupėse (šeimynose), (n=15) mano, globotinių socializacijai trukdo tai, kad per daug daroma už globotinius, neugdomas savarankiškumas. Devyni, paminėjo, kad per daug užimti dokumentacijos tvarkymu, todėl mažai laiko lieka darbui su globotiniais. Respondentų išsakytos mintys pateiktos 7 lentelėje.

7 lentelė

**Veiksniai trikdančys globotinių socializaciją**

Kategorija	Subkategorija	subkategorijos dažnumas	Subkategoriją patvirtinantys teiginiai
Komandinio darbo organizavimas	Sisteminio darbo trūkumas	4	„komandinio darbo tęstinumo nebuvimas“.
		6	„nesistemiškai vyksta užsiėmimai su globotiniais“.
Gyvenimas šeimyniniu principu	Grupių/šeimynų kūrimas	13	„per didelis globotinių skaičius šeimynose/grupėse ir amžiaus skirtumas“
Biurokratija	Dokumentų pildymas	2	„per daug socialiniai darbuotojai apkrauti papildomais darbais, dokumentų pildymu“
Autokratinis valdymas	Paklusimas vadovo nuomonei	2	„vadovo primetama nuomonė kaip dirbti“.
Materialinės bazės gerinimas	Patalpų pritaikymas	3	„patalpų pritaikymas dirbti šeimyniniu principu“.
Savarankiškumo ugdymas	Savarankiškas darbas	16	„per daug daroma už globotinius“, „per mažai užimti globotiniai“.
Darbuotojų kvalifikacija	Darbo vietų skaičius	29	„per mažas darbuotojų etatų skaičius, kvalifikacijos kėlimas“.

Socialinių darbuotojų nuomonės rodo, kad vis dėlto sėkmingai globotinių socializacijai trūksta sisteminio darbo organizuojant globotinių veiklas, kad per didelis globotinių skaičius grupėse/šeimynose. Gana dažnai socialiniai darbuotojai „suteikia pagalbą“ patys atlikdami globotiniams pavestas užduotis, o tai neskatina globotinių savarankiškumo.

Dėl globotinių savarankiško gyvenimo sėkmės socialinių darbuotojų nuomonės gan įvairios. Respondentų nuomonės pateiktos 8 lentelėje.

8 lentelė

**Veiksniai skatinantys globotinių gyvenimo sėkmę**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių dažnumas	Subkategoriją patvirtinantys teiginiai
Sistemiškas darbas	Kryptingai organizuotas užimtumas	21	„Komandinis darbas“.
		4	„Kryptinga veikla laisvalaikio metu“.

	Bendradarbiavimas		metu“.
		2	„glaudus bendradarbiavimas su įvairiomis įstaigomis, auklėtinius supažindinant su profesijomis“.
		2	„Veiklų įvairovė“
Gyvenimo šeimyniniu principu organizavimas	Grupių/šeimynų mažinimas	4	„per didelis globotinių skaičiaus šeimynose/grupėse.“
	Įstaigos materialinės bazės gerinimas	1	„Patalpų didinimas“.
Materialinė gerovė	Darbuotojų užmokestis	2	„darbuotojų darbo užmokesčio didinimas“.
Savarankiškumo ugdymas	Paskatinimas	29	„skatinti globotinių savarankiškumą“.
	Globotinių darbo įvertinimas	1	„paskatinimas už atliktus darbus“.
Projektai	Projektinė veikla	9	„dalyvavimas įvairiuose projektuose“

Apibendrinant, darbuotojų pateiktas nuomones, apie veiksnius trikdančius ir skatinančius sėkmingą globotinių socializaciją, stebimas tų pačių teiginių pasikartojimas, vadinasi, sėkmingai organizavus komandinį darbą, neliktų trikdžių sėkmingai globotinių socializacijai. Prie nuoseklaus komandinio darbo, galima priskirti ir sistemingai, kryptingai organizuotas veiklas skatinančias globotinių savarankiškumą.

#### 3.4.4. Socialinio darbo metodai, pozityviai veikiantys globotinių socializaciją

Pačia bendriausiaja prasme socialinio darbo metodas – tai planingas ir tikslingas socialinio darbuotojo veikimas, siekiant tvaraus pokyčio individo gyvenime (Gvaldaitė, Švedaitė, 2005). Vaikų globos institucijos socialinis darbuotojas yra arčiausiai vaiko. Nuoširdžiai bendraudamas su globotiniu, gerbdamas ir atjausdamas, išklausdamas jo lūkesčius socialinis darbuotojas gali tapti patikimu draugu, padedančiu ne tik susiformuoti buitinius gyvenimo įgūdžius, bet ir atskleisti globotinio savirealizacijos poreikius bei gebėjimus.

Socialiniai darbuotojai įvardino keletą socialinio darbo metodų, kuriuos jie taiko savo darbe. Dalis respondentų (n=30) taiko praktinius metodus, ugdydami kasdieninio gyvenimo įgūdžius reikalingus įprastiems darbams atlikti: apsipirkti parduotuvėje, pasigaminti maisto, buitiniams darbams ir kt. Kiti (n=25) taiko grupinius, situacinius žaidimus, nes per žaidimą užmezgami ypač glaudūs ryšiai tarp grupės narių. Dalyvavimas grupinėje veikloje gali padėti asmeniui įveikti izoliaciją. Grupinėje veikloje ugdomi ir socialiniai įgūdžiai. Grupės nariai

vienas kitam gali tapti pavyzdžiu, atverti galimybę mokytis iš situacijos, kurias kuria patys dalyviai. Kai kurie respondentai (n=16) kaip metodą savo darbe taiko darbinį ugdymą. Buvo (n=4) respondentai kurie, teigė, kad dirbant su globotiniais vieną kažkurį metodą išskirti yra sunku, nes kiekvienu konkrečiu atveju taikomi keli metodai - svarbu pasiekti rezultatą.

### 3.4.5. Socialinių partnerių parama

Globojamo, buvusių vaikų globos namų auklėtinių gyvenime svarbiausias tikslas – išmokyti gyventi su kitais. Siekiant užtikrinti globos namuose gyvenančių globotinių sėkmingą priežiūrą ir ugdymą, vien globos namuose dirbančių specialistų nepakanka. Ypač svarbi yra socialinė partnerystė ir bendradarbiavimas su kitomis institucijomis.

Apklausoje dalyviai įvertino, kaip dažnai jie sulaukia pagalbos ir paramos iš socialinių partnerių. Kad vaiko teisių apsaugos skyrius pagalbą vaikų globos namams teikia „kartais“ įvardino nemažas būrys respondentų (n=42). Jų nuomone, vaiko teisių apsaugos skyrius, organizuoja likusio be tėvų vaiko laikinąją ar nuolatinę globą (rūpybą), taip pat domisi ir stebi vaiko adaptaciją vaikų globos namuose. Socialinės paramos skyrius padeda „retai“ (n=33). Respondentų nuomone (n=58), „nuolat“ vaikų globos namai sulaukia pagalbos iš sveikatos priežiūros įstaigų nes globotiniams suteikiama, esant poreikiui, pirmoji medicininė pagalba, odontologai, pediatrai iškilus problemoms dėl globotinių sveikatos suteikia pagalbą ir konsultacijas.

Buvo nuomonių (n=56), kad vaikų globos namai glaudžiai ir „nuolat“ bendradarbiauja su ugdymo įstaigomis, nes dažnai susiduriama su menka globotinių mokymosi motyvacija. Jie nenoriai eina į mokyklą, praleidinėja pamokas ar bėga iš pamokų, negeba prisitaikyti prie mokyklos socialinės aplinkos, patiria sunkumų bendraudami su bendraamžiais. Daug dėmesio (n=60) sulaukė pedagoginėje psichologinėje tarnyboje dirbantys specialistai: socialinis pedagogas, psichologas, logopedas nustato globotinio pedagoginės-psichologinės problemos esmę, priežastis, ypatumus, taip pat konsultuoja, sprendžiant globotinio ugdymo problemas ir šviečia darbuotojus dirbančius vaikų globos namuose, ugdytojus ir visuomenę aktualiais vaiko ugdymo ir integravimosi į visuomenę klausimais. Policija, nepilnamečių reikalų inspektorai suteikia pagalbą „kartais“, kaip nurodė respondentai (n=42), esant reikalui. Respondentų atsakymų dažnumas pateikiami 9 lentelėje.

9 lentelė



### Socialiniai partneriai bendradarbiaujantys su vaikų globos namais

Socialiniai partneriai	Dažnumas			
	%			
	nuolat	kartais	retai	neteikia
Savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrius	20%	56%	24%	0,0%
Savivaldybės socialinės paramos skyrius	9%	28%	44%	18%
Rajono socialinių paslaugų centras	6,7%	24%	16%	53%
Bendrojo lavinimo mokykla ar kita mokymo įstaiga	74,7%	24%	1,3%	0,0%
Pedagoginė psichologinė tarnyba	18%	80%	1,3%	0,0%
Sveikatos priežiūros įstaiga	77,3%	21%	1,3%	0,0%
Policija. Nepilnamečių reikalų inspektorius	18,7%	41%	36%	4%

Apibendrinant rezultatus galima teigti, kad vaikų globos institucijos glaudžiai bendradarbiauja su ugdymo įstaigomis ir su sveikatos priežiūros įstaigomis. Tyrimo duomenys, dar kartą patvirtino, kad vaikų globos namų globotiniai pasižymi kompetencijos trūkumu, mokymosi ir adaptacijos sunkumais. Kartais vaikų globos namai, bijodami viešumo, vengia kreiptis pagalbos į kitas žinybas ir institucijas, kas riboja tam tikros problemos sprendimo veiksmingumą. Todėl glaudus vaikų globos namų institucijų bendradarbiavimas su socialiniais partneriais palengvintų vaikų globos namuose dirbančių specialistų darbą ir iškilusių problemų sprendimą.

#### 3.4.6. Globos namų veiklos efektyvinimo priemonės

Gerinant pagalbos organizavimą, priemonių efektyvumą, daugiau nei pusė respondentų (n=69) įvardino, kad įtakos tam turėtų globotinių grupėse/šeimynose skaičiaus mažinimas, patalpų (n=64) pritaikymas gyvenant šeimyniniu principu; būtina sudaryti sąlygas globotinių gebėjimų lavinimui ir darbuotojų etatų skaičiaus didinimui, nes tai užtikrintų globotiniams teikiamos pagalbos efektyvumą (n=62). Buvo respondentų, kurie teigia (n=61), kad išlaikant gerą mikroklimatą jis priartinamas prie gyvenimo šeimoje. Respondentų nuomonė pateikiama 10 lentelėje.

10 lentelė

**Priemonės efektyviai gerinančios globotiniams gyvenimą vaikų globos namuose**

Priemonės	Atsakymai			
	%			
	labai gerintų	dalinai gerintų	tik iš dalies padėtų	neturėtų įtakos
Mažinant globotinių skaičių vaikų globos namų šeimynoje.	92%	6,7%	1,3%	0,0%
Patalpų pritaikymas gyvenant šeimyniniu principu.	85%	13%	1%	0, 0%
Didinant galimybę lavinti globotinio gebėjimus.	82,7%	10,7%	5,3%	1,3%
Tiesiogiai su globotiniu dirbančių darbuotojų etatų didinimas.	82,7%	13,3%	2,7%	1,3%
Kuriant ir išlaikant gerą mikroklimatą vaikų globos namuose.	81%	16%	1,3%	1,3%
Vaikų globos namų materialinės bazės gerinimas.	78,7%	21,3%	0,0%	0,0%
Vaikų globos socialinių darbuotojų darbo užmokesčio didinimas.	70,7%	24%	1,3%	4%
Tobulinant socialinių darbuotojų, dirbančių su globotiniu, vaikų globos namuose, kvalifikaciją.	66,7%	30,7%	2,7%	0,0%
Organizuojant kitų specialistų: psichologo, psichoterapeuto, soc. pedagogo konsultacijas, jeigu tokios pagalbos reikia globotiniui.	42,7%	44%	12%	1,3%
Dirbant socialinį darbą su biologine globotinio šeima.	40%	20%	30%	9,3%

Buvo socialinių darbuotojų (n=30), kurie mano, kad viena iš priemonių efektyviai gerinančių globotinių gyvenimą, būtų darbas su globotinių biologine šeima - palaikyti ryšius ir skatinti globotinį bendrauti ne tik su biologiniais tėvais, bet ir žmonėmis iš vaikai artimos aplinkos: broliais, seserimis, giminėmis, kurie galėtų suteikti emocinę, finansinę, socialinę paramą, sulaukus pilnametystės ir pradėjus gyvenimą savarankiškai. Nedidelė dalis respondentų mano, kad (n=33) „tik iš dalies“ padėtų kitų specialistų: psichologo, socialinio pedagogo, psichoterapeuto organizuojamą pagalbą globotiniui.

Apibendrinant rezultatus, galima teigti, kad siekiant geresnės tėvų globos netekusiems vaikams pasirengimo savarankiškam gyvenimui kokybės veiksmingos visos socialinių darbuotojų išvardintos priemonės. Labai svarbus nuoseklus vaikų globos institucijos darbuotojų ir specialistų bendradarbiavimas ir komandinis darbas.

## Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė parodė, kad vaikų globos namų auklėtiniai, pradėję savarankišką gyvenimą, stokoja socialinių įgūdžių leidžiančių efektyviau spręsti įvairias

gyvenimiškas problemas. Jaunuoliai užaugę vaikų globos institucijose, nepakankamai įgyja socialinių gebėjimų, reikalingų funkcionavimui visuomenėje. Vaikų globos institucijos tik iš dalies sudaro galimybę pasirengti savarankiškam gyvenimui dėl kompleksinių socialinių bei ugdymo programų neefektyvumo, per didelės globos ir priklausymo nuo sistemos.

2. Buvusių auklėtinių integravimasis į visuomenę yra problemiškas dėl teisinės sistemos spragų. Jaunuoliai, išėję iš globos institucijos susiduria su būsto, profesijos pasirinkimo, užimtumo problemomis.
3. Nepakankama individualios socialinės pagalbos plėtra ir atitinkamų institucijų nebuvimas apsunkina buvusių vaikų globos namų auklėtinių socializacijos procesą.
4. Buvę vaikų globos namų auklėtiniai stokoja pasitikėjimo savimi. Būsimos šeimos modelis gana abstraktus.
5. Užtikrinant teikiamų socialinių paslaugų kokybę buvusiems vaikų globos namų auklėtiniams, būtinas glaudus socialinių partnerių bendradarbiavimas.
6. Hipotezė, kad buvę vaikų globos namų auklėtiniai, nepakankamai įsisavino įgūdžius reikalingus savarankiškame gyvenime, iš dalie pasitvirtino.

## Literatūra

1. *Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai* (2003). <http://www.pedagogika.lt> (žiūrėta 2011 - 02 -13)
2. Bakk, A., Grunewald K. (1997). *Globa*, Vilnius.

3. Bidva, K., Gailienė, I. Globos namų auklėtinių profesinių ketinimų ir jų realizavimo ypatumai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. 2010, 1(26), p. 60-67.
4. Braslauskienė, R. (2000). *Bešeimių vaikų ugdymo ypatumai globos institucijose (socialinis pedagoginis aspektas): daktaro disertacija*. Klaipėda.
5. Braslauskienė, R. (2001). Bešeimių vaikų socialinių-pedagoginių situacijų globos įstaigose tyrimas. *Pedagogika*, 50 (p. 80—87).
6. Čepukienė, V. (2008). *Vaikų globos namuose gyvenančių paauglių psichologinio-socialinio funkcionavimo pokyčiai, taikant į sprendimus sutelktą trumpalaikį konsultavimą*. Daktaro disertacija. Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas.
7. Dovydaitienė, M. (2001). *Tėvų skyrybas patyrusių vaikų pažeidžiamumas ir jo sąveika*. Daktaro disertacija, Vilniaus Universitetas,
8. Daukšienė, G. O., Gudžinskienė, V. *Socialinių įgūdžių ugdymas*. [http://www.gimtasiszodis.lt/gudzinsk\\_02\\_1.htm](http://www.gimtasiszodis.lt/gudzinsk_02_1.htm) (žiūrėta 2011- 02 - 07)
9. Daukšytė, J., Linkaitytė, G., *Socialinių įgūdžių lavinimo praktika // Pedagogika*. – Vilnius, 2003, T. 65, p. 156 - 161. <http://www.vdu.lt> (žiūrėta 2011- 02 - 07)
10. Giedraitienė – Lileikienė T. (2002). *Kelias į vaiko širdį*. – Kaunas: Judex.
11. Goštautas, A., Pakrošnis R., Čepukienė V. Paauglių, gyvenančių globos įstaigose, psichosocialinio prisitaikymo sunkumai. *Specialusis ugdymas*. 2004, 1, p.30-38.
12. Goštautas, A., Pakrošnis R., Čepukienė V. ir kt. Bendravimo ugdymo priemonių efektyvumas dirbant su vaikų globos namų auklėtiniais. *Specialusis ugdymas*. 2005, 1, p.137-146.
13. Griciūtė, A.(2005). *Asmenybės psichinio atsparumo šaltiniai*. Kaunas: Karminas.
14. Gudonis, V., Butkutė, I., Samašonok, K. (2008). Globos namų auklėtinių ir paauglių gyvenančių pilnose šeimose, adaptacijos ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 2(19), p. 8-21
15. Gvaldaitė, L., Švedaitė, B. (2005). *Socialinio darbo metodai*. Vilnius.
16. Jonynienė, V. Ž., Dromantienė, L. Asocialaus vaikų elgesio prielaidos mokykloje. *Socialinis darbas* 2002, 2 (2), p. 26-32.
17. Juodaitytė, A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*: Vilnius: Petroofsetas.
18. Jovaiša L. *Pedagogikos terminai*. (1993). Kaunas: Šviesa. *sistemoje* (2000)
19. Kaffemanas, R. Globos namų ir specialiųjų mokyklų auklėtinių elgesio problemos. *Specialusis ugdymas*. III. 2000, p.70-76.
20. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Šiaulių universiteto leidykla.
21. Kardelis, K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Liucijus.

22. Kvieškienė, G. (2002). *Demokratinis ugdymas socialiniame kontekste*. Vilnius: Baltijos Kopija.
23. Kvieškienė, G. *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius, 2003.
24. Kvieškienė, G., Indrašienė V. (2008). *Socialinio darbo ypatumai vaikų globos namuose. Metodinė priemonė*. Vilnius
25. Kočiūnas, R. (1995). *Psichologinis konsultavimas*. Vilnius: Lumen,.
26. Kovalenkoviėnė, J., Leliūgienė, I. *Buvusių vaikų globos įstaigų auklėtinių socialinė adaptacija profesinėje mokykloje*. 2005, 5, p. 41-53.
27. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogaus socialinė raida*. Kaunas:
28. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas.
29. Leliūgienė, I. (2002). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
30. Leliūgienė, I. (2002). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas: Technologija.
31. *Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas* (2006), 17.
32. *Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Senato 1999 12 31 d. nutarimas Nr. 24 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant įvaikinimo bylas“*.  
<http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=39609> (žiūrėta 2010 -05- 03)
33. *Lietuvos Respublikos Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai* //  
<http://www.pedagogika.lt/puslapis/standart/programos.pdf> (žiūrėta 2010 05 08)
34. *Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas* (2000).  
[http://www.3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc\\_l?p\\_id=107687](http://www.3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687) (žiūrėta 2011-01 -11).
35. *Lietuvos Respublikos pradinio ir pagrindinio ugdymo bendroji programa* //  
<http://www.pedagogika.lt/index.php?159258531> (žiūrėta 2011-01-11).
36. *Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas 2003* //  
[http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc\\_l?p\\_id=306201&p\\_query=&p\\_tr2](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=306201&p_query=&p_tr2)  
(žiūrėta 2010- 05- 10)
37. *Lietuvos Respublikos nutarimas dėl našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005–2008 metų programos patvirtinimo*, 2004 10 13, Nr. 1279, Vilnius.
38. *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministro nutarimas dėl Profesinio orientavimo strategijos plano įsakymo patvirtinimo*, 2004 03 23. Nr. ISAK-415/AI-71.
39. *Lietuvos Respublikos valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas* (Žin., 1992, Nr. 14-378; 2002, Nr. 116-5188).
40. *Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas* (Žin., 1994, Nr. 89-1706; 2004, Nr. 88-3208).

41. Merkys, G., (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*: (paskaitų konspektas). Šiauliai.
42. *Ministrų komiteto rekomendacijos REC (2005) 5 valstybėms narėms dėl vaiku, gyvenančių globos namuose*. <http://www.vusa.vu.lt> (žiūrėta 2010 -05- 08)
43. *Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005 – 2008 metų programa* // <http://www.socmin.lt> (žiūrėta 2010-03- 12).
44. *Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programos įgyvendinimo rekomendacijos* (2007). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija: Vilnius.
45. *Psichologijos žodynas* (Spec. redaktoriai R.Augis, R.Kočiūnas). (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
46. Pileckaitė – Markovienė, M., Lazdauskas, T. (2007). *Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida*. Vilnius: Vaga.
47. Rajeckas, V. (2000). *Pedagogikos pagrindai*, Vilnius,
48. Raudeliūnaitė, R. (2007). *Sutrikusio regėjimo paauglių socialiniai įgūdžiai ir jų ugdymo pedagoginės prielaidos*. – Šiauliai: ŠU leidykla,
49. *Raseinių vaikų globos namų socialinių darbuotojų pareigybiniai nuostatai*. (2009).
50. Samašonok, K., Gudonis, V. (2006). Paauglių, gyvenančių globos institucijoje ir pilnose šeimose, kognityvinės ir elgesio strategijos: lyties ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 2 (15), p.74-87.
51. Samašonok, K., Gudonis, V. (2007).Globos namų auklėtinių socialinių įgūdžių ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialusis ugdymas*, 1 (16), p.54 - 67.
52. Samašonok, K., (2005) Paauglių gyvenančių globos namuose ir pilnose šeimose, savęs vertinimo ypatumai. *Specialusis ugdymas* , 2(13), p. 101-110
53. Sulavičius, A., Valickas, G. (1999) *Socialinė psichologija*. Vilnius.
54. Snieškienė D., Bumblauskaitė K. (2005). Globos įstaigoje augančių jaunuolių pasiruošimas savarankiškam gyvenimui. *Specialusis ugdymas*. (2), p. 111-122.
55. *Statistikos metraštis* (2004), Vilnius.
56. *Socialinės apsaugos ir darbo ministerija // Socialinės apsaugos terminų žodynas*  
<http://www.sec.lt/pages/zodynas/index.html> (žiūrėta 2010- 02- 29)
57. *Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas: pradinė klasių moksleivių įgūdžiams lavinti* (2001). Vilnius: LR Švietimo ir mokslo ministerijos pedagoginis psichologinis centras.
58. Šalaševičiūtė, R., Bedorf A., Blažys V. ir kt. (2005). *Vaiko teisių padėtis Lietuvos stacionariuose globos ir ugdymo įstaigose*. Vilnius.

59. Šniras, Š., Malinauskas, R. (2006). *Moksleivių socialinių įgūdžių ugdymas*. – Kaunas: LKKA.
60. Šteinienė, A. (2008). *Vaikų globos namuose užaugusių jaunuolių adaptacijos gyvenime ypatumai* (Nepublikuotas magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2008).
61. *Tėvų globos netekusių asmenų gyvenimo kokybės ir pasirengimo savarankiškam gyvenimui įvertinimas*. Tyrimo ataskaita. (2008). Rengėjai: Rėklaitienė, R., Požėrienė, J., Ostasevičienė, V., Gaižauskienė, A., Kaunas.
62. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G. (2003). *Mokymasis grupėse ir asmenybės kaita*. Kaunas: VDU leidykla.
63. Tidikis, R., (2003). *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės leidybos centras.
64. *Vaikų globos įtaigų tinklo optimizavimo planas 2007 m. spalio mėn. 11d. Nr. A1-282* // [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc\\_l?p\\_id=306201&p\\_query=&p\\_tr2=](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=306201&p_query=&p_tr2=) (žiūrėta 2011- 01- 11)
65. *Vaiko teisių konvencija 20 straipsnis*. (1995).
66. *Vaiko globos įstatymas*. (1995)
67. Vorria P., Wolkind S., Rutter M., Pickles A., Hobsbaum A. A. (1998). *Comparative study of Greek children in long-term residential group care and two-parent families: social, emotional and behavioural differences. Journal of child psychology and psychiatry and allied disciplines*. — 225-236 p.
68. *Vaikų socializacijos stiprinimas ir integracijos į darbo rinką galimybių didinimas* (2009), *Metodinė priemonė vaikų globos namų darbuotojams*. VšĮ Šeimos Santykių Institutas: Kaunas.
- Virbalienė, A., Žebrauskaitė, A. (2007). *Socialinio darbuotojo tarpininko vaidmuo dirbant su rizikos grupės vaikais*. Klaipėda: sveikatos ir socialinių mokslų taikomieji tyrimai: sandūra sąveika. Nr. 1(3)
69. *Ugdymo programos įtaka sportuojančių moksleivių situaciniams socialiniams įgūdžiams*. // [http://www.leidykla.eu/fileadmin/Acta\\_Paedagogica\\_Vilnensia/17/Romualdas\\_Malinauska\\_Sarunas\\_Sniras.pdf](http://www.leidykla.eu/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/17/Romualdas_Malinauska_Sarunas_Sniras.pdf) (žiūrėta 2010 -02- 11).
70. Žukauskienė, R., Leiputė O. (2002), *Vaikų ir jaunimo globos namų auklėtinių ir vaikų gyvenančių su abiem tėvais, emocinių ir elgesio problemų ypatumai. Socialinis darbas: mokslo darbai*. – Nr. 2 (2), p. 106 – 115.
- Žydžiūnaitė, V., Merkys, G., Jonušaitė, S. (2005). *Socialinio pedagogo profesinės adaptacijos kokybinė diagnostika*. Kaunas: Pedagogika. Mokslo darbai.
71. Прихожан, А. М., Толстых, Н. Н. (1990). *Дети без семьи*. Москва.

72. [http://www.aph.gov.au/senate/committee/clac\\_ctte/completed\\_inquiries/2004-07/inst\\_care/report/e03app.htm](http://www.aph.gov.au/senate/committee/clac_ctte/completed_inquiries/2004-07/inst_care/report/e03app.htm) (žiūrėta 2011- 04-23)
73. [http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc\\_l?p\\_id=270342&p\\_query=&p\\_tr2=](http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=270342&p_query=&p_tr2=) (žiūrėta 2011 - 01 -11).
74. [www.ssinstitut.lt](http://www.ssinstitut.lt) , (žiūrėta 2010 -10 -10).
75. [www.smm.lt](http://www.smm.lt) (žiūrėta 2010 -12 -25).
76. [www.caseylifeskills.org](http://www.caseylifeskills.org) (žiūrėta 2011- 04 -05).

Lina Švilpienė

**PROBLEMS OF INDEPENDENT LIFE OF CHILDREN FOSTER HOMES**

The Master`s Degree Thesis

**Summary**

This thesis analyses the *theoretical* background of the problem preparing former foster-children from foster homes for their independent life.

It is *hypothesized* that former pupils of foster institutions are not good enough at mastering skills which are necessary for an independent life.



The aim of the questionnaire survey was to reveal the factors which determine the independent life problems of former foster-children. A quantitative analysis of the data has been done. 150 former foster- children and 75 social workers from 5 foster homes i.e. Antazave's, Kursenai, Plunge's, Raseiniai and Kedainiai have participated in the research.

In the *empirical* part of the research the preparation for independent life of former foster-children is analysed. Besides, their attitude towards acquiring skills of social life, getting a shelter, family life and education is revealed. What is more, one can find the analysis of social workers' attitude towards the socialization of foster-children and the methods which stimulate the process of socialization.

The most important *conclusions* of the empirical research:

- The youngsters, who grew in children foster homes, lack social skills necessary for their independent life. Institutions of children's foster care only partly create possibilities of preparation for an independent life. The reasons of that are complex inefficiency of social and educational programs as well as too big care and dependence on the system.
- Former foster-children's integration into society is problematic due to gaps in law system. After leaving foster homes, young people have to face problems of accommodation, career and work.
- Insufficient development of individual social help and lack of some institutions aggravate the process of socialisation of former foster- children.
- Former foster- children lack self-confidence. Their model of a future family is rather vague.
- Close cooperation of social partners is essential in order to ensure a qualitative social service for former foster – children.

Keywords: *foster- children, foster-home, social adaptation, socialization, social environment*

## ***PRIEDAI***

*1 priedas*

### **APKLAUSOS DALYVI,**

Vaikų globos namuose Tu gyvenai, čia Tu augai, kūrei ateities planus. Mums labai svarbi Tavo nuomonė ar gyvendamas globos namuose įgijai savarankiškam gyvenimui reikalingų įgūdžių. Tavo atsakymų dėka, bus bandoma giliau pažvelgti į vaikų augančius globos namuose gyvenimiškų įgūdžių ugdymą, santykį su supančia aplinka.

***Jūsų nuomonė labai svarbi, todėl būsimė dėkingi už nuoširdžius ir išsamius atsakymus!***

Tyrimą atlieka Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės fakulteto magistrantė Lina Švilpienė. Kilus klausimams kreipkitės tel. 860214332 arba el. paštu [andrius342@gmail.com](mailto:andrius342@gmail.com)

Anketa skirta asmenims, gyvenusiems globos namuose. **Anketa yra anoniminė.** Tavo atsakymų niekas nesužinos!

**1. Kokių žinių ir sugebėjimų Tau labiausiai trūko pradėdant savarankišką gyvenimą?**

**(Pažymėki visus tinkamus atsakymus x).**

- Žinių apie darbo paieškos būdus;
- Įsidarbinimo galimybes;
- Žinių apie profesijos pasirinkimo galimybes;
- Sugebėjimo tvarkytis buitį;
- Sugebėjimo gaminti maistą;
- Žinių apie mokslo naudą;
- Suvokimo apie pinigų vertę, sugebėjimo racionaliai spręsti piniginius reikalus;
- Žinių apie tai, kur kreiptis iškilus sunkumams dėl nedarbo, gyvenamosios vietos, skurdo, pašalpų, teisinių problemų ir pan.

- Žinių apie aprūpinimo gyvenamuoju plotu galimybes
- Žinių apie sveikatos priežiūrą
- Sugebėjimo savarankiškai priimti sprendimus ir prisiimti už juos atsakomybę
- Sugebėjimo siekti užsibrėžto tikslo
- Kita (įrašyk).....

**2. Ką Tu siūlytum vaikų globos namams daryti ar keisti, kad be tėvų globos vaikus geriau paruoštų savarankiškam gyvenimui?**

**(Įrašyk) .....**  
.....

**3. Dabar Tu gyveni:**

- Nuosavame bute
- Iš savininkų nuomojamame bute
- Iš savininkų nuomojamame kambaryje
- Socialiniame bute(nuomojamame iš savivaldybės)
- Bendrabutyje
- Kita (įrašyk).....

**4. Kiek asmenų gyvena su Tavim?.....**

**5. Ar iškyla sunkumų dėl būsto išlaikymo?**

- Ne- visus mokesčius už būstą sumoku laiku;
- Taip, kartais turiu skolų, kurias vėliau sumoku;
- Taip, turiu nuolatinių skolų.
- Neturiu už ką sumokėti.

**6. Užbaik sakinį:**

**Nuosavą būstą turėti**.....

.....

.....

**7. Tavo šeimyninė padėtis:**

- Vedęs/ ištekęjusi
- Neregistruota santuoka (gyvename kartu nesusituokę)
- Išsituokęs/ išsituokusi
- Nevedęs/ netekėjusi

**8. Kiek turi vaikų?**.....

**9. Koks, Tavo nuomone, tinkamiausias amžius yra kurti šeimą?**

- Merginai/moteriai.....m.
- Vaikinui/ vyrui.....m.

**10. Užbaik sakinį:**

**Vedybinis gyvenimas man atrodo**.....

.....

.....

**11. Koks Tavo pagrindinis užsiėmimas?**

- Mokausi, studijuoju
- Dirbu samdomą darbą
- Esu pats sau darbdavys
- Bedarbis
- Laikinai nedirbu

Kita

(įrašyk).....

**12. Ar dirbi pagal profesiją?**

- Taip
- Ne

**13. Kokiais būdais ieškojai darbo?(Pažymėkite visus tinkamus būdus)**

- Registravausi Darbo biržoje;

Registruojuosi privačioje įdarbinimo agentūroje;

Pats lankiausi mane dominančiose darbovietėse ir teiravausi, ar nepriima naujų darbuotojų;

Sekiau darbo skelbimus spaudoje ir internete ir skambindavau į dominančias darbovietes;

Sekiau darbo skelbimus spaudoje ir internete ir siūsdavau CV (gyvenimo aprašymą) į dominančias darbovietes;

Prašiau pagalbos draugų ir pažįstamų.

**14. Kokio išsimokslinimo, Tavo manymu, užtenka sėkmingam savarankiškam gyvenimui ?**

pakanka baigti 10 kl.(pagrindinio)

įgyti atestatą profesinėje mokykloje be vidurinio išsimokslinimo

vidurinio išsimokslinimo

įgyti atestatą profesinėje mokykloje su viduriniu išsimokslinimu

įgyti pažymėjimą profesinio rengimo kursuose

baigti aukštesniąją mokyklą

baigti aukštąją neuniversitetinę mokyklą (kolegiją)

universitete baigti bakalauro studijas

universitete baigti magistro studijas

reikia nuolat mokytis ir tobulintis

**15. Kokios Tavo vidutinės mėnesio pajamos per paskutinius 3 mėn. (atlyginimas, kitos pajamos gautos „į rankas“?).**

Iki 300 lt;

301-450lt;

451-600lt;

601-750lt.

751-900lt;

901-1200lt;

1201-1500lt;

1501-2000lt;

2001lt ir daugiau

**16. Ar būna, kad išleidi daugiau pinigų nei kad uždirbi?**

Taip

Ne

**17. Ar turi nemalonumų dėl skolų?**

Taip

Ne

**18. Ar turi skolų?**

Esu paėmęs paskolą iš banko

Esu skolingas už išsimokėtinai perkamas prekes

Esu įsiskolinęs už komunalinius mokesčius

Esu skolingas privatiems asmenims

Kita

(įrašyk).....

Neturiu tokių skolų

**19. Kaip manai, kiek svarbūs yra tam tikri dalykai gyvenant savarankiškai.  
Žemiau**

**išvardinta 10 dalykų, surašyk juos eilės tvarka, nuo, Tavo manymu, svarbiausio iki mažiausiai svarbaus.**

Madingi daiktai;

Darbas;

Pinigai;

Pramogos;

Sėkmė;

Šeima;

Profesija;

Valstybės parama;

Mokslas ir įgytos žinios;

Draugai.

**20. Tavo išsilavinimas?**

aukštasis universitetinis;

aukštasis neuniversitetinis (kolegija);

nebaigtas aukštasis (baigti keli kursai);

aukštesnysis;

profesinis su vidurinio mokslo atestatu;

vidurinis;

profesinis su pagrindinio mokslo atestatu;

pagrindinis(10 kl.);

nebaigtas pagrindinis (6-9 kl.).

kita (įrašyk)..... .

21. Kiek metų gyveni savarankiškai? .....

22. Tavo amžius? .....

23. Lytis:

vyras;

moteris.

24. Gyvenamoji vieta:

Miestas;

Miestelis;

Kaimas.

**AČIŪ UŽ NUOŠIRDŽIUS ATSAKYMUS!**

*2 priedas*

### **Anketa socialiniams darbuotojams dirbantiems vaikų globos namuose**

Gerbiami respondentai, prašau Jūsų pagalbos atliekant magistro darbo tyrimą. Magistro darbo tema „Buvusių globos namų globotinių savarankiško gyvenimo problemos“. Jūsų, socialinių darbuotojų, dirbančių vaikų globos namuose, apklausa, padės išsiaiškinti koks socialinių darbuotojų vaidmuo rengiant globotinius savarankiškam gyvenimui.

**Anketa yra anoniminė.**

**Dėkoju už atsakymus ir sugaištą laiką!!**

Apklausa atlieka Šiaulių Universiteto Socialinės gerovės ir negalės fakulteto Socialinės pedagogikos ir psichologijos katedros magistrantė Lina Švilpienė. Kilus klausimams kreipkitės tel. nr. 860214332 arba el. andrius342@gmail.com

1. Koks vaikų globos namų, socialinio darbuotojo (-jos) vaidmuo, vaiko globos procese?

( x pažymėkite vieną pasirinktą teiginį):

a) paruošti vaiką savarankiškam gyvenimui.

b) užtikrinti globotinio auklėjimą ir priežiūrą, kuri atitiktų jo amžių, sveikatą ir išsivystymą.

c) kita.....  
 .....  
 .....

2. Išskirkite Jūsų nuomone svarbiausias vaikų globos namų funkcijas, vykdančias vaiko globą:

( X pažymėkite vieną pasirinktą pagal svarbą)

Funkcijos	svarbios	mažai svarbios	nesvarbios
Užtikrina globotinių fizinį ir psichologinį saugumą			
Rūpinasi globotinių sveikata.			
Organizuoja globotinių laisvalaikį, atsižvelgiant į amžių, sveikatą, išsivystymą bei pomėgius			
Palaiko ryšius su biologine globotinio šeima ir asmenimis paimančiais globotinius į savo šeimą, savaitgaliais, atostogų ir švenčių dienomis.			
Rengia globotinius savarankiškam gyvenimui ir darbui šeimoje, visuomenėje.			
Sprendžia klausimus susijusius su globotinių interesais, bendradarbiauja su suinteresuotomis valstybės ir vietos savivaldos institucijomis			
Informuoja, konsultuoja globotinius iki 2 metų, pradėjus gyvenimą savarankiškai.			

3. Kaip dažnai iškilus sunkumams globotiniai kreipiasi pagalbos į Jus?

( X pažymėkite Jums tinkamą atsakymą).

nuolat



gana dažnai

retkarčiais

niekada

4. Jūsų nuomone, kokie neigiami veiksniai trukdo, vaikų globos namuose, vykdyti globotinių socializaciją?

(parašykite).....  
.....  
.....  
.....  
.....

5. Jūsų nuomone, kokie veiksniai skatintų globotinių socializaciją vaikų globos namuose?

(parašykite).....  
.....  
.....  
.....  
.....

6. Įvardinkite kokie, Jūsų nuomone, socialinio darbo metodai padeda globotiniams socializacijos procese?

(parašykite).....  
.....  
.....  
.....

7. Įvertinkite kaip dažnai socialiniai partneriai institucijų specialistai Jums teikia pagalbą ir paramą vaikų globos namuose (kiekvienai institucijai pažymėkite vieną atsakymą):

Institucijos	nuolat	kartais	retai	neteikia
Savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrius				
Savivaldybės socialinės paramos skyrius				
Rajono socialinių paslaugų centras				
Bendrojo lavinimo mokykla ar kita mokymo įstaiga				
Pedagoginė psichologinė tarnyba				
Sveikatos priežiūros įstaiga				
Policija. Nepilnamečių reikalų inspektorius				

Kita.....				
.....				
.				

8. Ar domitės buvusių globotinių, sulaukusių pilnametystės ir palikusių globos namus savarankišku gyvenimu?

taip

ne.

9. Įvardinkite priemonių efektyvumą gerinant pagalbos globotiniams organizavimo kokybę vaikų globos namuose ? ( X kiekvienai priemonei pažymėkite Jūsų nuomonę tinkamą atsakymą):

Priemonės	labai gerintų	dalinai gerintų	tik iš dalie padėtų	neturėtų įtakos
Mažinant globotinių skaičių vaikų globos namų šeimynoje.				
Patalpų pritaikymas gyvenant šeimyniniu principu.				
Didinant galimybę lavinti globotinio gebėjimus.				
Kuriant ir išlaikant gerą mikroklimatą vaikų globos namuose.				
Organizuojant kitų specialistų: psichologo, psichoterapeuto, soc. pedagogo konsultacijas, jeigu tokios pagalbos reikia globotiniui.				
Dirbant socialinį darbą su biologine globotinio šeima.				
Tobulinant socialinių darbuotojų, dirbančių su globotiniu, vaikų globos namuose, kvalifikaciją.				
Tiesiogiai su globotiniu dirbančių darbuotojų etatų didinimas.				
Vaikų globos socialinių darbuotojų darbo užmokesčio didinimas.				
Vaikų globos namų materialinės bazės gerinimas.				

10. Jūsų lytis?

mot.

vyr,

11. Jūsų amžius?.....
12. Jūsų išsilavinimas?.....
13. Jūsų socialinio darbo stažas?.....

3 priedas

1 lentelė

**Požymio „Kokiais būdais ieškote darbo?“ koreliacija su kitais požymiais**

<b>Charakteristos</b>	<b>Kokiais būdais ieškote darbo?</b>	<b>Koreliacijos ryšys</b>
Registravau si Darbo biržoje;	1	Labai stiprus
Registravau si privačioje įdarbinimo agentūroje;	0,998**	Labai stiprus
Pats lankiausi mane dominančiose darbovietėse ir teiravausi, ar nepriima naujų darbuotojų;	0,999**	Labai stiprus
Sekiau darbo skelbimus spaudoje ir internete ir siūsdavau CV (gyvenimo aprašymą) į dominančias darbovietes;	0,999**	Labai stiprus
Prašiau pagalbos draugų ir pažįstamų.	0,998**	Labai stiprus

